

Жиззах политехника институти

Олий ўқув юрти

“Қурилиш” факультети “Мухандислик коммуникациялари ва атроф мухит муҳофазаси” кафедраси “Мухандислик коммуникация қурилиши” таълим йўналиши

ТАСДИҚЛАЙМАН

Мухандислик коммуникациялари ва атроф мухит муҳофазаси кафедраси муdiri

_____ ХОЛБОЕВ У.

«26» декабр 2012 йил

**БИТИРУВ МАЛАКАВИЙ ИШИ БЎЙИЧА
ТОПШИРИҚ**

Талаба: _____ Усмонов Шухрат
(фамилияси, исми шарифи)

1. Битирув малакаий ишининг мавзуси: ***Жиззах шаҳри “Хайрабод” ва “Тинчлик” маҳалласининг ўрта ва паст босимли газ билан таъминлаш тизимларини лойихалаш.***

«22» декабр 2011 йил кафедра мажлиси маъқуллаган.

2. Битирув малакаий ишини топшириш муддати **2 июл 2012** йил

3. Битирув малакаий ишини бажаришга доир бошланғич маълумотлар ***Жиззах шаҳри “Хайрабод” ва “Тинчлик” маҳалласи бош режаси ҳамда газ таъминоти схемаси режаси***

4. Ҳисоблаш-тушунтириш ёзувларининг таркиби(ишлаб чиқиладиган масалалар руйхати)

1) Топшириқ

2) Мундарижа

3) Кириш

4) Технологик қисм

5) Мехнат ва атроф мухит муҳофазаси

6) Хўлоса

7) Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

5. Чизма ишлар руйхати чизмалар номи аниқ кўрсатилади

1) Шаҳарчанинг бош режаси

2) Газ таъминоти кувурлари ҳисоб схемаси режаси

3) Сўткалик ва ойлик газ истеъмоли схемаси

4) Газ таксимлаш стансияси

бет

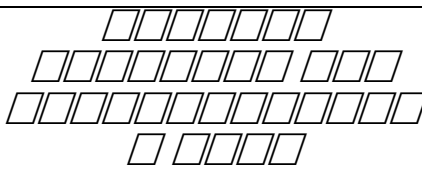
1

5) Қирқимлар

6. Битирув малакаий иши бўйича маслаҳат(лар)

№	Бўлим мавзуси	Маслаҳатчи ўқитувчи Ф.И.Ш.	Имзоси, сана	
			Топшириқ берилди	Топшириқ бажарилди
1.	Топшириқ олиш, маълумотлар базасини шакллантириш			
2.	Кириш қисми.			
3.	Технологик қисм, ҳисоб ва чизма қисм			
4.	Атроф муҳит муҳофазаси ва ҳаёт фаолияти хавфсизлиги			
5.	Хулоса			

7. Битирув малакаий ишининг бажариш режаси

№		Бажарилиш муддати(сана)	Текширувдан ўтганлик белгиси
1.	Топшириқ олиш, маълумотлар базасини шакллантириш		
2.	Кириш қисми.		
3.	Технологик қисм, ҳисоб ва чизма қисм		
4.	Атроф муҳит муҳофазаси ва ҳаёт фаолияти хавфсизлиги		
5.			

Битирув малакаий иши раҳбари:
(фамилияси, исми шарифи)

доц. У.Холбоев
(имзо)

Топшириқни бажаришга олдим

Усмонов Шухрат

(фамилияси, исми шарифи)
(имзо)

бет

2

Топширик берилган сана «06» январ 2012 йил

	<i>бет</i>
	3

К И Р И Ш

Ёнувчи газлар тўғрисидаги дастлабки маълумотлар қадимий ёдгорликлар ва тарихий қўлёзмаларда учрайди. Қадимий юнон тарихчиси Херодот эрамиздан бир ярим минг йил илгари Кичик Осиё худудида жойлашган Ҳимар тоғларида «ўчмас оловлар» бўлганлиги тўғрисида маълумотлар ёзиб қолдирган. Ҳозирги Озарбайжон, Эрон, Ироқ, Ҳиндистон давлатлари худудларида қадимдан ёнувчи газларнинг манбалари бўлганлиги этироф этилган ва кенг худудларда алангаларнинг пайдо бўлганлиги, бу халқларини олрвга сиғинишига олиб келган.

Ҳозиргача ҳам Апшерон ярим оролидаги Сураханада, Ҳиндистон республикаси Панжоб вилоятида «оловга сиғиниш» ибодатхоналари сақданиб қолган.

Ёнувчи газларнинг амалда кенг миқёсда ишлатилиши XVIII аср охири, XIX аср бошларига тўғри келади. Айниқса XIX асрнинг иккинчи ярмида немис химиги Роберт Бунзен (1811 — 1899 й.) томонидан (1850 йил) газ горелкасининг ихтиро қилинганлиги, газдан фойдаланиш миқдорининг тезлик билан кўпайишига олиб келди. Дастлабки пайтларда ёнувчи газдан йирик шаҳарларда кўчаларни ёритиш учун фойдаланилади.

Ҳозирги пайтда газ ёқилғиси аҳолининг кундалик турмушида, коммунал-маиший корхоналар ва саноат корхоналарида кенг миқёсда ишлатилмоқда.

Газ ёқилғисини ҳеч бир муболағасиз ноёб ёқилғи деб айтиш ҳам мумкин. Сабаб бошқа турдаги ёқилғиларга нисбатан газ бир қанча қулайликларга эга; уни истеъмолчиларга узоқ масофаларга ҳам етказиб бериш осон, газ ёқилғиси ёрдамида ишлайдиган ускуналарни ишга тушириш қулай. Газ горелкалари конструктив тузилишига қараб, турли хил талабларга жавоб беради, ёнув жараёнини автоматлаштириш мумкин ва ҳ. к.

Бизга маълумки, мустақил давлатлар ҳамдўстлигидаги (МДХ) давлатлар жаҳон мамлакатлари орасида газ қазиб олиш бўйича биринчи ўринни эгаллаб келмоқда. 1950 йилда умумий ёқилғи тенглигининг 2,3 фоизи газ ёқилғисига тўғри келган бўлса, 1983 йилда 2,7, 1990 йилда эса қарийиб 33 фоизни ташкил этган. Илмий изланишлар ва таҳлиллар шуни кўрсатадигани дунё энергияси таъминоти яқин келажакдаги 30—50 йил ичида асосан органик ёқилғилар (табiiй газ, тошкўмир ва нефть маҳсулотлари) ҳисобидан таъминланади.

Ўзбекистон Республикасида табиий газни қазиб чиқариш ва ундан фойдаланиш ўтган асрнинг 50-йилларнинг охири 60-йиллардан бошланди.

60-йиллар бошида собиқ Иттифоқнинг қарийиб 40 фоиз табиий газ ёқилғиси Ўзбекистон ҳудудидан олинган. Ўша йилларда Ўзбекистон Республикаси шаҳар, қишлоқларини табиий газ билан таъминлаш режаси тўлиғича амалга олмади. Республика ҳудудидан қазиб олинган газ асосан Россиянинг марказий sanoat районларини (Ўрал sanoat районини, Екатеринбург, Челябинск, Магнитагорск ва бошқа шаҳарларни) газ билан таъминлаш учун етказиб берилди. Бу эса Россиянинг минг-минглаб гектар ўрмонларини ёнилғи сифатида кесилишдан сақлади ва экологик аҳволни яхшилаш имконини берди. Сифатли газ ёқилғиси ҳисобидан ҳарбий sanoat комплексларининг ишлаб чиқариш қувватини тезкорлик билан ошишига эришилди.

Ўзбекистон Республикаси ҳудудидан фойдаланиш учун қолдирилган табиий газнинг асосий қисми эса, sanoat корхоналарини таъминлаш учун ишлатилди. Газ захираларидан марказнинг ҳукмронлиги асосида фойдаланиш оқибатда Республика аҳолисини газ билан таъминланишида сотсиал муаммолар келтириб чиқарди. Бу муаммоларни тўғри ва тезкорлик билан ҳал қилиш учун 1990 йилга келиб Республика ҳукумати томонидан аҳолини табиий газ, тоза ичимлик суви билан таъминлашнинг мукамал лойиҳаси ишлаб чиқилди ва собитқадамлик билан амалга оширила бошланди.

Ўзбекистон Республикаси ҳудудидан фойдаланиш учун қолдирилган табиий газнинг асосий қисми эса, sanoat корхоналарини таъминлаш учун ишлатилди. Газ захираларидан марказнинг ҳукмронлиги асосида фойдаланиш оқибатда Республика аҳолисини газ билан таъминланишида сотсиал муаммолар келтириб чиқарди. Бу муаммоларни тўғри ва тезкорлик билан ҳал қилиш учун 1990 йилга келиб Республика ҳукумати томонидан аҳолини табиий газ, тоза ичимлик суви билан таъминлашнинг мукамал лойиҳаси ишлаб чиқилди ва собитқадамлик билан амалга оширила бошланди.

Ўзбекистон Республикаси ҳудудидан фойдаланиш учун қолдирилган табиий газнинг асосий қисми эса, sanoat корхоналарини таъминлаш учун ишлатилди. Газ захираларидан марказнинг ҳукмронлиги асосида фойдаланиш оқибатда Республика аҳолисини газ билан таъминланишида сотсиал муаммолар келтириб чиқарди. Бу муаммоларни тўғри ва тезкорлик билан ҳал қилиш учун 1990 йилга келиб Республика ҳукумати томонидан аҳолини табиий газ, тоза ичимлик суви билан таъминлашнинг мукамал лойиҳаси ишлаб чиқилди ва собитқадамлик билан амалга оширила бошланди.

Ўзбекистон Республикаси ҳудудидан фойдаланиш учун қолдирилган табиий газнинг асосий қисми эса, sanoat корхоналарини таъминлаш учун ишлатилди.

0.0.000000000000 14 00000 1999 000 00000000
0000000 00000000000 0000000000000 0000
000000000000 00 00000000 0000000000000
000000000000 0000000000 000000000000 “00I 000
00000000 00 000000 00000000000 0000000000
000000000000000000000 000000000000 000000000000,
000000000000000 0000000000000000 00 000000000
00000000 000000000000 00000000 0000000000000000
000 0000 - 00000000 0000000000000. 000
00000000000 00000000 00000000 000000000000, 00000000
0000000000 00000 0000000000 000000000000, 0000 0000
00000000, 000000000 000000000000 00 0000 000000000000
0000000 0000000000000000.

00000 0000000 10 0000000000000 0000000 0000000000
“000000000 00000000000 00000000 00000000 0000000000
00000000 00000000 00000000 00000000 00000, 0000 0000
0000000000000, 000000000000 0000000000000000000000 -
000000000, 00000000000, 00000000000000 00000000, 0000000
000000000000 0000000000 0000000 00000000000000000000
0000000 00000000 0000000”.

000000000000000000000 00000000000 00 0000
000000000000 000000000000 00000000 00 0000000000
00000000 00000000000000000000 00000000 000000 000000
00000000 000000 0000000000000000000000 00000000
00000000000 0000000000000000 0000 0000000 00000000000
00000000. 000000000000000000000 00000000 0000 0000000
000000000000 000000000000 0000 00 0000000 0000000
00000000000 0000000000000000 00000000 00000000000
000000000000 000000 00000000 0000000000000000000000.

Аҳоли яшайдиган худудларда қуриладиган ҳамда табиий газ (газ ва нефть конларидан ниқадиган газ) ва ортиқча босими кўпи билан 1,2 МПа (12 кгс/см²) бўлган газ-ҳаво аралашмалари билан, ортиқча босими 1,6 МПа гача (16 кгс/см²) бўлган суюқлантирилган углеводород газлари (бундан буён СУГ дейилади) билан таъминлаш, шу жумладан бу газлардан ёқилғи сифатида фойдаланадиган истеъмолчиларни ҳам таъминлашга мўлжалланган янги,

кенгайтириладиган ва қайта таъмирланадиган газ таъминоти тизимлари лойиҳаланади.

Кишлоқлараро газ қувурлари ва газдан ёқилғи сифатида фойдаланадиган саноат корхоналари майдонидан ташқи газ қувурлари ётқизишни лойиҳалашга ҳам тааллуқлидир.

Қора металлургия, нефтни қайта ишлаш саноати ва саноатнинг бошқа тармоқларида газ таъминоти тизимларини лойиҳалашга татбиқ этилмайди, уларда газ таъминоти белгиланган тартибда тасдиқланадиган тармоқ меъёрий ҳужжатларига мувофиқ равишда лойиҳаланади; бу меъёрлар автомобилларга табиий газ ёқилғи қуйиш станциялари, газдан хом ашё сифатида фойдаланадиган корхоналарда майдонча ичида газ қувурларини ўтқизишни ва кўчма воситаларнинг газ ускуналарини лойиҳалашга ҳам татбиқ этилмайди.

Газ таъминоти тизими таркибига ташқи ва ички (бинонинг ичида ётқизиладиган) газ қувурлари ва уларга тааллуқли бино, иншоот, қурилма ва ускуналар киради

Битирув малакавий ишини бажаришдан мақсад ва вазифалари.

Битирув малакавий иши «Мухандислик коммуникациялари курилиши» йуналиши тайёрлаш буйича ўқув жараёнидаги муҳим жараён деб ҳисобланади.

Битирув малакавий ишининг мақсади: «Мухандислик коммуникациялари курилиши», йуналиши учун утиладиган «Иссиклик газ таъминоти» фанидан маърузалар, лаборатория ва амалий машгулотларда олган билимларини мустаҳкамлаш ва чуқурлаштириш ва келажакда лойиха ишларини тўлиқ бажара олишни билишдир.

Курс ишини бажариш натижасида талаба марказлашган, маҳаллий иситиш системаларини мустақил конструкциялаш ва ҳисоблашни, иситиш ва шамоллатиш лойиҳаларида тугри бажаришин билиши керак.

ГАЗ ТАЪМИНОТИ ХАҚИДА УМУМИЙ МАЪЛУМОТЛАР

Газ таъминоти тизимини Республика, вилоятлар, шаҳарлар ва бошқа аҳоли яшайдиган жойларнинг тасдиқланган газ таъминоти тавсифлари асосида, газ таъминоти тавсифлари бўлмаганида эса туман ҳудудини режалаштириш тарҳлари (лойиҳалари) ва аҳоли яшайдиган жойларнинг бош режалари асосида лойиҳалаш лозим

Газ таъминоти тизимини лойиҳалашда ушбу меъёрларнинг талабларидан ташқари қуйидагиларга: Газ саноати вазирлиги тасдиқлаган «Газ хўжалигида ҳавфсизлик қоидалари)», «Босим остида ишлайдиган идишларнинг тузилиши ва улардан ҳавфсиз фойдаланиш қоидалари», «Халқ хўжалигида газдан фойдаланиш қоидалари»га, Энергетика вазирлиги тасдиқлаган «Электр қурилмаларнинг тузилиш қоидалари»га, Энергетика вазирлиги тасдиқлаган «Электр қурилмаларнинг тузилиш қоидалари» (ЭҚТК)га, ҚМҚ 3.05.02-88га, шунингдек Ўзбекистон Республикаси Давлат архитектура ва қурилиш кўмитаси тасдиқлаган ёки у билан келишилган бошқа меъёрий ҳужжатларга амал қилиш лозим.

Ёқилги сифатида фойдаланишга мулжалланган газ, табиий газ учун ГОСТ 5542-87 ва СУГ учун ГОСТ 20448-90 га мос бўлиши керак.

Саноат корхоналарининг ишлаб чиқариш қурилмаларига ҳидли моддалар қўшилмаган газни беришга қуйидаги ҳолларда рухсат этилади: корхонага келадиган газ қувури аҳоли яшайдиган ҳудуднинг ташқарисидан ўтадиган бўлиши, газ ускуналари ва газ қувурлари жойлаштирилган хоналарда газ чиққанлигини билдирадиган сигнализаторлар ўрнатилган бўлиши ҳамда ҳидли моддалар қўшилмаган газдан ҳавфсиз таъминлайдиган бошқа қўшимча чора - тадбирлар бажарилган бўлиши зарур.

Газ тақсимлаш станциялари (ГТС) дан чиқадиган газнинг температураси ер ости қувурларига газ берилганда, минус 10° С дан паст бўлмаслиги ва қурилиш бораётган жойларга ер усти ва ер ости қувурлари орқали газ берилганда ташқари-даги ҳавонинг ҳисобий температурасидан паст бўлмаслиги лозим.

Ташқи ҳавонинг ҳарорати деб ҚМҚ 2,01.01-82 бўйича таъминланганлик 0,92 бўладиган энг совуқ беш кунликнинг ҳароратини қабул қилиш керак.

Ёнувчан ва ёнмайдиган таркибий қисм нисбати газдан фойдаланиладиган агрегатларнинг ҳавфсиз ишлашини таъминлайдиган миқдорда бўлганида, СУГ нинг ҳаво билан аралашмасидан ва бошқа газ-ҳаво аралашмайдиган ёқилғи сифатида фойдаланишга рухсат этилади.

Газ-ҳаво аралашмаларида зарарли қўшимчалар миқдори табиий газ ва СУГ учун ГОСТ 5542-87 ва ГОСТ 20448-90 да келтирилган қийматлардан ортиб кетмаслиги зарур.

Аҳоли яшайдиган жойларнинг ва алоҳида объектларнинг газ таъминотини системаларини лойиҳалашда газ ёқилғидан оқилона фойдаланишни таъминлайдиган энг илғор техник ечимларни назарда тутиш лозим.

Ишлаб чиқаришларнинг газ таъминоти тизимларини янги асбоб-ускуналар билан таъминлашда, газ қувурларини янгилашда ва газдан фойдаланиладиган агрегатларнинг газ ускуналарини янгилашда бу ускуналар ушбу ҚМҚ талабларига мослаштирилиши лозим.

Газ тармоқларини ва улардаги иншоотларни лойиҳалашда қурилиш-монтаж ишларини заводларда ёки устахоналарда тайёрланадиган йиғма блокли, андазали ва намунавий элементлар ҳамда деталлар ишлатиш ҳисобига юқори даражада индустриялаштиришни эътиборга олиш керак. Бунда

курулиш-момтаж ишларини бажаришнинг ҳозирги усулларини ва намунавий лойиҳалардан фойдаланиш имкониятларини ҳисобга олиш зарур.

Қишлоқлараро газ қувурлари ётқизишга доир лойиҳаларда ҚМҚ 2.05 06-85 нинг 9-бўлими ва РД 118.0027714.24-93 нинг талабларига ҳамда Ўзбекистон Республикаси Табиатни муҳофаза қилиш давлат кўмитаси тасдиқлаган «Атроф-муҳитга таъсирни баҳолаш (АТМ) тартиби ҳақида йўриқнома»га мувофиқ атроф-муҳитни муҳофаза қилиш масалаларини ҳам эътиборда тутиш керак

Буюртмачи олдиндан сотиб олган, шу жумладан чет мамлакатлардан сотиб олган, комплекс етказиб бериладиган технологик ва газ ускуналарини ишлатиб газлаштиришга лойиҳа жужжатларини ишлаб чиқишда бу ускуналардан фойдаланиш мумкинлигини шундай фаолиятга маҳсус рухсатномаси бор лойиҳалаш ташкилоти аниқлаши лозим.

Ускуналар ётқазиб берувчи чет эл фирмалари етказиб бериладиган газ ускуналарига лойиҳа хужжатларини ихтисослашган институт томонидан текшириш (экспертиза) ўтказилишини таъминлаши зарур.

Газ тақсимлаш тизимини, газ тақсимлаш станциялари (ГТС) газни ростлаш пунктлари (ГРП) сонини ва тақсимлаш газ қувурлари тузилишининг асосий тартиб-қоидалари (ҳалқа, боши берк, аралаш/танлашда) техник-иқтисодий ҳисобларга асосланиш ҳамда газ истеъмоли ҳажминини, тузилиши ва зичлигини, газ таъминотининг ишончлилигини шунингдек, уларни куриш ва ишлатишдаги маҳаллий шароитларни эътиборга олиш лозим бўлади,

Газ таъминоти тизимидаги газ қувурлари юборилаётган газнинг босимига қараб қуйидагиларга бўлинади:

I тоифадаги юқори босимли газ қувурлари - газнинг ишчи босими табиий газ ва газ-ҳаво аралашмалари учун 0.6 МПа (6 кгс/см²) дан 1.2 МПа (12 кгс/см²) гача, ҳамда суюлтирилган углеводород газлари (СУГ) учун 1.6 МПа (16 кгс/см²) гача;

II тоифадаги юқори босимли газ қувурлари - газнинг ишчи босими 0,3 МПа (3 кгс/см²) дан 0.6 МПа (6 кгс/см²) гача;

ўртача босими 500 даПа дан (0.05 кгс/см²) 0,3 МПа (3 кгс/см²) гача;

паст босимли газ қувурлари - газнинг ишчи босими 600 даПа гача (0,05 кгс/см²)

Саноат корхоналарининг иссиқлик қурилмалари ва алоҳида жойлашган қозонхоналар учун агар ишлаб чиқариш технологияси шароитлари талаб этадиган бўлса, босими 1,2 МПа (12 кгс/см²) гача бўлган газдан фойдаланишга рухсат этилади.

Ишлаб чиқариш биноларининг ёнига қурилган қозонхоналарда босими 0,6 МПа(6 кгс/см²) гача бўлган газдан фойдаланишга рухсат этилади

Маиший газ асбобларига бериладиган газнинг босимини шу асбобларнинг хужжати. (паспорти)да кўрсатилган маълумотларга мувофиқ ортиб кетмайдиган микдорда қабул қилиш лозим.

Истеъмолчиларнинг ҳар қайси тоифаси учун газнинг йиллик сарфини иншоотларнинг газ истеъмолчиларнинг ривожланиш истиқболларини эътиборга олган ҳолда ҳисоб даврининг охирига мўлжаллаб аниқлаш керак. Ҳисоб даврининг муддати объектларнинг газ истеъмолчиларнинг ривожланиш истиқбол режалари асосида белгиланади.

Шахсий иситиладиган хонадонларда газнинг йиллик сарфи газли иситиш асбобининг туридан қатъий (ҳисоблагич қурилмалар бўлмаганида), Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1993 йил 25 майдаги № 249 Қарорига мувофиқ ҳолда қабул қилиш зарур.

Шаҳарларнинг ва бошқа аҳоли яшайдиган жойларнинг Бош режа лойиҳаларини тузишда газ истеъмолининг йириклаштирилган кўрсаткичларини қабул қилиш лозим, 1 кишига м³ йилига м³:

- марказлаштирилган қайноқ сув таъминоти бўлганида - 108;
- газли сув иситкичлардан қайноқ сув билан таъминланганда- 258;
- иссиқ сув таъминоти умуман бўлмаганида- 150(қишлоқ жойларида 165),

Савдо корхоналари, ишлаб чиқариш хусусиятига эга бўлмаган маиший хизмат корхоналари ва бошқа эҳтиёжлари учун газнинг йиллик сарфини турар жойлар учун.

Саноат ва қишлоқ хўжалиги корхоналарида технологик эҳтиёжлар учун газнинг йиллик сарфини шу корхоналарнинг ёқилғи истеъмол қилиш маълумотлари асосида (газ ёқилғига ўтилганда ФИК ўзгаришини ҳисобга олиб) уларнинг ривожланиш истиқболларини эътиборга олиб ёки ёқилғи **ва** иссиқлик сарфининг технологик нормалари асосида аниқлаш лозим.

Шаҳарлар ва бошқа яшайдиган жойларнинг газ таъминоти тизими газнинг бир соатлик максимал сарфига ҳисобланиши керак.

Хўжалик-маиший ва ишлаб чиқариш эҳтиёжлари учун 0° Сда ва газнинг босими 0.1 МПа (760 мм сим.уст.) бўлганда газнинг м³/соат ҳисобидаги соатлик максимал ҳисобий сарфини йиллик сарфнинг улуши сифатида қуйидаги ифода (формула)дан аниқлаш лозим;

$$Q_d^h = K_{\max}^h * Q_y$$

бунда; K_{\max}^h - соатлик максимум коэффиценти (йиллик сарфдан газнинг соатлик энг кўп сарфига ўтиш коэффиценти);

Q_y - газнинг йиллик сарфи, м³/йил.

Газнинг бир соатлик максимум сарфи коэффицентини газ тармоғи мустақил тизим ҳисобланадиган, бошқа туманларнинг тизимлари билан гидравлик боғланмаган ҳар қайси туманнинг газ таъминотига алоҳида қабул қилиш керак.

Саноатнинг турли тармоқларидаги корхоналар ва ишлаб чиқариш хусусиятли маиший хизмат кўрсатиш корхоналари учун газнинг соатлик ҳисобий сарфини ёқилғи истеъмолига доир маълумотлар асосида (газ ёқилғига ўтганда ФИК нинг ўғаришини эътиборга олиб) келтирилган саноат тармоқларидаги соатлик энг юқори коэффициантларини ҳисобга олган ҳолда газнинг йиллик сарфига асосланиб аниқлаш лозим.

Иситиш, ҳавосини тозалаш ва иссиқ сув билан таъминлаш эҳтиёжлари учун газ иссиқлигининг йиллик ва ҳисобий соатлик сарфини ҚМ ва Қ 2.04.01-85. ҚМ ва Қ 2.04.0591 ва ҚМ ва Қ 2.04.07-88 кўрсатмаларига мувофиқ, ҳолда аниқлаш лозим.

Паст ўрта ва юқори босимли тақсимлаш газ қувурларининг гидравлик ва иш режимларини газ босимининг йўл қўйиладиган энг кўп исрофларида энг тежашни ва ишлатишда ишончли, ГТП ҳамда газни ростлаш қурилмаларининг (ГРҚ), шунингдек, газнинг рухсат этиладиган босими оралиқларида истеъмолчилар горелкаларининг барқарор ишлашини таъминлайдиган шароитлардан келиб чиқиб қабул қилиш лозим.

Газ, қувурларининг ҳисобий ички диаметрларини гидравлик ҳисоб йўли билан, газ энг кўп истеъмол қилинадиган соатларда барча истеъмолчиларни газ билан узлуксиз таъминлаш шарти асосида аниқлаш зарур. Газ қувурларини келтирилган маълумотлар асосида гидравлик ҳисоблашга рухсат этилади.

ҚМҚ 2.04.08-96 талаблари ГТС ёки ГТПдан газ истеъмолчиларигача бўлган ташқи газ қувурларини (бино ва иншоотларининг ташқи деворларини) лойихалашга тааллуқлидир.

Аҳоли яшайдиган худудларда ётқизиладиган ташқи газ қувурларининг лойихаларини топографик планларда ГОСТ 21,610-85 да назарда тутилган масштабларда бажариш лозим. Қишлоқлараро газ қувурлари ётқизиш лойихасини 1:5000 миқёсли тархларда бажаришга рухсат этилади.

Тэкис рельефти ерда ётқизиладиган газ қувурлари учун, уларнинг табиий тўсиқлар ва турли иншоотлар билан кесишиб ўтадиган жойлари бўлмаганида, шунингдек, ер ости ва ерда ётқизиладиган газ қувурлари учун участкаларнинг буйлама кесмаларини тузиш талаб этилмайди.

Аҳоли яшайдиган худудларда ташқи газ қувурларини ҚМ ва Қ 2.07.01-89 га мувофиқ ер остидан ётқизишни назарда тутиш керак, Трассанинг айрим қисмларида, тураржой мавзелари ва ҳовлиларнинг ичида, қишлоқ жойларида транспорт юрадиган йўлдан ташқарида, газлаштириладиган биноларга тармоқ чиқарилган жойларда, газ қувурларини ерда ва ер устида жойлаштиришга рухсат этилади.

Газ қувурларини метрополитенга нисбатан ётқизиш ҚМваҚ 2,07.01-89 талабларига мувофиқ бажарилиши керак.

Саноат корхоналарининг худудида ташқи газ қувурлари ҚМваҚ П-89-80 талабларига мувофиқ- ер устида ўтқазилиши керак.

Тураржойларда газ қувурларини уларни кўздан кечириш мумкин бўлганг аҳоли яшамайдиган биноларга киритиш назарда тутиш лозим.

Фуқороларга шахснй мулк сифатида берилган мавжуд тураржой биноларига газ қувурини иситиш печи ўрнатилган хонага киритишга рухсат берилади, бунда бинонинг ташқарисида газни беркитувчи қурилма бўлиши шарт.

Жамоат биноларига газ қувурларини бевосита газ асбоблари ўрнатилган хонага ёки йўлакларга киритишни назарда тутиш лозим.

Беркитувчи қурилмаларни, одатда, бинонинг ташқарисига ўрнатиш назарда тутилади.

Саноат корхоналари ва ишлаб чиқариш хусусиятли бошқа биноларга газ қувурларини газ истеъмол қиладиган агрегатлар турадиган хонанинг бевосита ўзига ёки у билан очик йўлак орқали туташган кўшни хонага киритишни

назарда тутиш керак. Бунда қўшни хонада, хаво соатига камида уч марта алмашинадиган бўлиши керак,

Газ қувурларининг кириш жойлари биноларнинг пойдеворидан ёки пойдевор тагидан ўтмаслиги керак. Газ қувурларининг ГТПга кириш ва чиқишда пойдеворни кесиб ўтишига рухсат этилади.

Тураржой бинолари ва жамоат биноларида техник ертўлага ва техник йўлакларга газ қувурлари киритишга уларга квартал ички коллекторларидан паст босимли ташқи газ қувурлари келтирилган бўлгандагина рухсат этилади.

Газ қувурларини ертўлаларга, лифт хоналарига, хавосини тозалаш бўлмалари ва шахталарга, ахлат йиғиладиган хоналарга, трансформатор подстанцияларига, тақсимлаш қурилмалари хонасига, машина бўлимига. омборхоналарга, портлаш ва ёнғин чиқиш хавфи жиҳатидан А ҳамда Б тоифага кирувчи хоналарга киритишга рухсат этилмайди.

Саноат ва коммунал-маиший корхоналарнинг технологик жараёнга кўра, ёқилғи сифатида табиий газ ишлатиладиган агрегатлари жойлаштирилган ертўла хоналарига газ қувурларини киритишга рухсат этилади, фақат бунинг унун шу хоналар автоматик ўт ўчириш воситалари билан жиҳозланган ҳамда, асосий ишлаб чиқариш талабларига жавоб берадиган доимий ишлаб турадиган оқава-сўрма вентиляцияи бор бўлиши керак.

Пўлат қувурларни пайвандлаб туташтиришни назарда тутиш лозим.

Қисмларга ажраладиган (фланецли ва резьбали) бирикмаларни беркитиш арматураси ўрнатиладиган жойларга, конденсат йиғгичларга ва гидрозатворларга, назорат-ўлчов асбоблари ўрнатиладиган ҳамда электр муҳофаза қурилмалари бор жойларга қўйишни назарда тутиш керак,

Ажраладиган бирикмаларни тупрокдан ўтадиган газ қувурларига қўйишни мўлжаллашга рухсат этилмайди.

ЕР ОСТИ ГАЗ ҚУВУРЛАРИ

Ер ости ва ер усти газ қувурларидан бино (ГТПдан ташқари) ва иншоотларгача бўлган минимал масофани ҚМваҚ 2,07.01-89 талабларига мувофиқ қабул қилиш керак. ГТП биносидан кирувчи ва чиқувчи газ қувурларигача бўлган бу масофа чекланмайди.

Бинолар орасидан ва бино равоқлари тагидан йўл (трасса)нинг айрим қисмларидаги тор жойлардан босими 0.6 МПа (6 кгс/см²) гача бўлган газ

кувурлари ётқизишда ҚМваҚ 2,07.01-89 да кўрсатилган масофани 50% гача камайтириш мумкин» шунингдек, босими 0,6 МПа (6 КГС/СМ²) дан юқори бўлган газ кувурларини ётқизишда улардан алоҳида турган, аҳоли яшамайдиган бинолар ҳамда, ёрдамчи биноларгача бўлган масофани ҳам кўрсатилгандан 50% камайтиришга рухсат этилади.

Бундай ҳолларда масофа қисқарган жойларда ва шу жойларнинг иккала томонидан 5 м дан масофада қуйидапиларни назарда тутиш лозим:

заводда пайванд бирикмани бузмайдиган усуллар билан 100% текшириб кўрилган чоксиз ёки электр билан пайвандланган кувурлар ёки назоратдан ўтмаган, лекин ғилоф билан ётқизилган электр пайванд кувурларни ишлатиш;

барча пайванд (монтаж) чокларни бузмайдиган назорат усуллари билан текшириб кўриш.

Газ кувурларидан қудуқларнинг ташқи деворларигача ва бошқа ер ости инженерлик тармоқларининг бўлмаларигача бўлган масофани камида 0.3 м қабул қилиш керак. Газ кувурларидан қудуқларгача ва бошқа ер ости инженерлик тармоқларининг бўлмаларигача бўлган масофа 0.3 м дан шу коммуникация учун белгиланган норматив масофагача бўлганда газ кувурларини сиқилган шароитда газ кувурлари ётқизишга қўйиладиган талабларга РИОЯ қилинган ҳолда ётқизиш керак

Электр билан пайвандланган кувурларни ғилофда ётқизишда ғилоф қудуқ ёки камера деворидан ҳар қайси томонга камида 2 м чиқиб туриши керак.

Газ кувуридан ҳаво алоқа линияси таянчларигача, трамвай троллейбус ва электрлаштирилган темир йўллариининг боғланиш (контакт) тармоғигача бўлган масофани тегишли кучланишдаги электр узатиш симларининг таянчларигача бўлган масофа каби қабул қилиш керак.

(Бўйлама) кўндаланг дренажли зовурсиз ётқизилган иссиқлик тармоғигача бўлган минимал масофани газ кувурларидан зовурга ётқизилган иситиш тармоғигача бўлган масофа каби қабул қилиш лозим,

Текисликда газ кувуридан зовурсиз ётқизилган дренажсиз иссиқлик тармоғининг энг яқин кувуригача бўлган минимал масофани сув кувурига қадар бўлган масофа каби қабул қилиш керак. Иссиқлик тармоғининг габаритлари (баландлиги ва кенглиги)дан чиқиб турадиган анкерли таянчлардан газ кувуригача бўлган масофани белгилашда таянчларнинг сақланишини ҳисобга олиш лозим.

Горизонтал (уфқий) бўйлаб газ қувиридан босимли канализациягача бўлган энг қисқа масофани сув қувиригача бўлган масофа каби ҳабул қилиш керак.

Газ қувиридан тор йўлли темир йўлларгача бўлган масофани ҚМваҚ 1.07.01-89 бўйича трамвай йўлларигача бўлган масофа каби олиш зарур,

Газ қувурларидан осон алангаланадиган материаллар сақланадиган омборлар ва корхоналаргача бўлган масофани шу корхоналарнинг меъёрларига қараб қабул қилиш керак, лекин у ҚМваҚ 2.07.01-89 да кўрсатилган масофадан кам бўлмаслиги лозим.

Газ қувурларидан уфқий ва тип магистрал газ қувурлари хамда, нефть қувурларигача бўлган минимал масофани ҚМваҚ 2.05.06-85 га мувофиқ қабул қилиш лозим.

Босими 0.6 МПа ва ундан кўп бўлган қишлоқлараро газ қувурларидан тепалик этагигача ва чуқурлик нишабининг қирғоғигача ёки умумий тармоқ темир йўлларнинг бошланғич (нолинчи) белгисидаги чекка изгача бўлган масофани камида 50 м га тенг қилиб олиш керак. Жой тор бўлган шароитларда темир йўл идорасининг тегишли бошқармалари билан келишилган холда бу масофани ҚМваҚ 2.07.01-89 да келтирилган қийматларгача камайтириш мумкин, Бунда шу участкада газ қувурларини камида 2 м чуқурликда ётқизиш, қувурлар деворларининг қалинлигини ҳисоблаб топилганга қараганда 2-3 мм кўпроқ қилиб олиш ва барча пайванд бирикмаларни бузмайдиган усуллар билан текшириб чиқиш керак.

Иккита ёки уйдан кўп газ қувурларини битта зовурга бир хил ёки турли хил сатжда (поғона-поғона қилиб) ётқизишга рухсат этилади. Бунда газ қувурлари орасидаги масофа қувурларни йиғиш (монтаж) ва таъмирлаш учун етарли бўлиши керак.

Ҳар хил босимли газ қувурлари ер ости инженерлик тармоқлари билан кесишадиган бўлганда вертикал бўйича улар орасидаги масофани камида 0.2 м, электр тармоқлари билан орадаги масофани Э.Т.К га мувофиқ, кабель алоқа линиялари ва радиоузатиш тармоқлари билан орасидаги масофани ВСН 116-87 ва ВСН 600-81 га мувофиқ олиш зарур.

Ер ости газ қувурлари иситиш тармоғи каналларини, коммуникация коллекторларини, бошқа хил каналларни устидан ёки остидан кесиб ўтадиган жойларда газ қувирини ғилоф кийгизиб ётқизишни назарда тутиш лозим,

бунда ғилоф кесишган иншоотнинг ташқи деворларидан иккала томонга 2 м чиқиб туриш керак; бундан ташқари, қувурнинг иншоот билан кесишган жойидан иккала томонга 5 м дан масофада пайванд чокларни бузмайдиган усуллар билан текшириб кўриш зарур.

Ғилофнинг бир учида назорт найчиси бўлиб, у муҳофаза қилинган қурилмадан чиқиб туриши керак.

Газ қувуряарини ётқизиш чуқурлиги қувурнинг ёки ғилофнинг тепасигача камида 1 м бўлиши керак.

Транспорт воситалари юриши мўлжалланмаган жойларда газ қувурлари ётқизиш чуқурлигини 0.6 м гача камайтиришга рухсат этилади

Қурилмаган газ ўтадиган газ қувурларини тупроқнинг мавсумий музлаш зонасидан пастда ва конденсат йиғгичга 2% қиялик билан ётқизишни назарда тутиш керак,

Қурилмаган газ ўтадиган газ қувурларининг бино ва иншоотларга кириш жойи тақсимлаш газ қувури томонига оғган булиши зарур. Агар жой рельефи шароитларига кўра тақсимлаш газ қувури ва зарурий нишаб қилишнинг иложи булмаса газ қувурини букиб ётқизишга ва пастки нуқтасига конденсатйиғгич ўрнатишга рухсат этилади.

Газ қувурларининг биноларнинг ташқи деворларини кесиб ўтадиган жойларига ғилоф кийдириш зарур.

Девор билан ғилоф орасидаги бўшлиқни бошидан-охиргача яхшилаб беркитиб, текислаб чиқиш керак.

Ғилоф учларига эластик материал тикиб, зичлаштириш лозим.

Газ қувурларини қурилиш чиқиндилари ва чиринди аралашган тупроқга ётқизишда газ қувури остига юмшоқ ёки қумли тупроқдан камида 10 см қалинликда (заминнинг нотекикликлари устидан) тўшаш зарур; газ қувурининг устидан худди шундай тупроқдан траншея тўлгунча солиш керак.

Кўтариш қобиляти 0.025 МПа (0.25 кгс/см²) дан кам бўлган тупроқдан шунингдек, қурилиш чиқиндилари ва чиринди аралашган тупроқларда зовур тубига антисептикланган ёғоч ғўлалар, бетон ғўлачалар тўшаш, қозик қоқиш ёки майда тош ёки шағал ташлаб шиббалаш йўли билан мустаҳкамлаш зарур, Шундан кейин ушбу банднинг биринчи абзацида кўрсатилгандек газ қувури тагига ва устига тупроқ солиш керак.

Ер ости сувлари юза жойлашган жойларда, агар ҳисобларга кўра сув чиқиши мумкин бўлса газ қувурлари очилиб қолишининг олдини оладиган тадбирларни кўриш зарур,

ГАЗ ҚУВУРЛАРИНИ ЕР УСТИ ВА ЕРДАН ЎТҚАЗИШ

Ер устида ўтказиладиган газ қувурлари таянчлар, ёнмайдиган материалдан тайёрланган алоҳида-алоҳда жойлашган этажеркалар ва устунлар устига ёки биноларнинг деворларига жойлаштириш керак.

Бунда қуйидагича жойлаштиришга рухсат этилади:

- алоҳида турган таянчлар, устунлар, эстакада ва этажеркаларда - ҳар қандай босимли газ қувурларини;

- В.Г ва Д тоифага кирувчи хоналари бор ишлаб чиқариш биноларининг деворлари бўйлаб босими 0,6 МПа (6 кгс/см^2) гача бўлган газ қувурларини;

- ўтга чидамлилик даражаси камида III-IIIa бўлган жамоат биноларининг ва тураржой биноларининг деворлари бўйлаб босими-0,3 МПа (3 кгс/см^2) гача бўлган газ қувурларини;

- ўтга чидамлилик даражаси IV-V бўлган жамоат бинолари ва тураржой биноларининг деворлари бўйлаб - қувурларининг шартли диаметри кўпи билан 50 мм бўлган паст босимли газ қувурларини, шу биноларининг ташқи деворларига ва бошқа қурилмаларига газнинг босим ростлагичлари жойлаштрилганда эса - ростлагичга киргунча бўлган жойларда 0.3 МПа гача босимли газ қувурларини;

- қувурларининг диаметри 50 мм дан ортиқ бўлмаган ўртача босимли газ қувурларини бевосита тураржой бинолари бўйича ўтқозишга рухсат этилади.

Қуйидаги ҳолларда газ қувурларини бевосита ўтқозиш таъқиқланади:

- болалар муассасалари, касалхоналар, мактаблар ва тамошагоҳлар биноларининг деворлари бўйлаб - ҳар қандай босимли газ қувурларини;

- тураржой биноларнинг деворлари бўйлаб - юқори босимли газ қувурларини.

Ҳар қандай босимли газ қувурларини деворлари шағалл қопламали ва полимер иситкичли панеллардан қурилган бинолар ҳамда А ва Б тоифага кирувчи бинолар бўйлаб ўтқозиш таъқиқланади.

Саноат корхоналарининг худудида ўтказиладиган ер усти газ қувурларини ва бу газ қувурлари учун таянчларни ҚМваҚ 2,07,01-89 ва ҚМваҚ 2,09,03-85 талабларини ҳисобга олган ҳолда лойиҳалаштириш керак.

Юқори босимли газ қувурларини портлаш хавфи бор ҳамда ўт олиш хавфи бор В, Г ва Д тоифаларга мансуб хоналари бор бир қаватли ишлаб чиқариш биноларининг яхлит деворларидан, дераза ва эшиклар тепасидан, кўп қаватли биноларда юқори қаватлардаги деразалар тепасидан, шу биноларга қўшилган ёрдамчи бинолардан. Шунингдек, алоҳида жойлашган қозонхоналардан ўтқозишга рухсат этилади.

Ишлаб чиқариш биноларида паст ва ўрта босимли газ қувурларини очилмайдиган деразалар кесакиси бўйлаб ўтқозишга ва бу қувурларининг шиша блоклар тўлдирилган ёруғлик тушадиган жойлар билан кесишишга рухсат этилади.

Биноларнинг деворлари бўйлаб ўтқазилган газ қувурлари билан бошқа инженерлик тармоқлари орасидаги масофани бинолар ичида газ қувурлари ётқизишга қўйиладиган талабларга мувофиқ ҳолда қабул қилиш керак.

Тураржой биноларининг ва ишлаб чиқариш хусусиятли бўлмаган жамоат биноларининг дераза ўрни ва балконлар остидан ўтган газ қувурларида ажраладиган бирикмалардан фойдаланишга рухсат этилмайди.

Қувурларнинг ерга кириш ва ердан чиқиш жойларига яқин бўлган ер устидаги, ердаги ва ер ости газ қувурларини лойиҳалашда температура таъмирида бўлиши мумкин бўлган бўйлама шакл ва ҳажмининг ўзгаришини ҳисобга олиш керак

Ер устидаги газ қувурларининг ўтқазилиш баландлигини ҚМваҚ 2.07.01-89 талабларига мувофиқ ҳолда қабул қилиш лозим. Транспорт юрадиган ва одамлар қатнайдиган жойлардан ташқарида газ қувурларини ердан қувурнинг тубигача бўлган масофа камида 0.35 м бўладиган баландликдаги паст таянчларда ўтқозишга рухсат этилади.

Газ қувурларининг ерга кирадиган ва ердан чиқиб турадиган жойларига ғилоф кийдириш зарур.

Газ қувурлари механик шикастланиши мумкин бўлмаган жойларда (юримайдиган жойлар ва ҳ) ғилоф кийдириш шарт эмас.

Қурилмаган газ ўтадиган газ қувурларини камида 3% қиялик билан ётқизиш ва пастки нуқталарида конденсатни тутиб қолиш қурилмалари

(беркитувчи мосламали дренаж илуцерлар) ўрнатиш керак. Бу газ қувурлари учун иссиқлик изоляцияси бўлишини назарда тутиш лозим.

Таянчлар орқали ўтақзилган ер усти газ қувурлари ва ердан (атрофини чегараламасдан) ўтказилган газ қувурини уфқий йўналиш бўйича бино ва иншоотларгача бўлган масофани, кўрсатилган кийматлардан кам олмаслик зарур.

Ер устидан ўтказилган газ қувурлари билан ер устидан ва ердан ўтказилган бошқа инженерлик коммуникациялари орасидаги масофани белгилашга қувурларнинг ҳар бирини йиғиш кўздан кечириш ва таъмир қилиш имкониятини ҳисобга олиш лозим.

Газ қувурлари билан ҳаводан электр узатиш линиялари.шунингдек кабеллар орасидаги масофани ЭТҚ бўйича қабул қилиш керак.

Ер устидаги газ қувурларининг таянчлари орасидаги масофани ҚМваҚ 2.04,12-86 талабларига мувофиқ аниқлаш лозим.

Алоҳида турган таянчлар, устунлар, эстакадалар ва этажеркаларда газ қувурларини ҚМваҚ 2,07.01-89 га мувофиқ бошқа вазифали қувурлар билан бирга ётқизишга рухсат этилади.

Газ қувурларини электр кабеллар ва симлар, шу жумладан газ қувурларига хизмат қилишга мўлжалланган электр симлар (куч электр симлар, хабар бериш қурилмаси, диспетчерлик, газни узиш-улаш ва бошқа мақсадлардаги) бирга ётқизишда ЭТХ да кўрсатилган талабларга риоя қилиш лозим.

Газ қувурларини темир йўл ва автомобил йўлларидаги кўприклардан ўтказишда ҚМваҚ 2,05.03-84 талабларига риоя қилиш ва кўприк қурилмасида газ тўпланиб қолмайдиган (газ сизиб чиққанда) жойлардан ўтказиш керак

ГАЗ ҚУВУРЛАРИНИ ТЕМИР ЙЎЛЛАР ҲАМДА АВТОМОБИЛ ЙЎЛЛАРИ ОРҚАЛИ ЎТҚАЗИШ

Газ қувурларининг темир йўллар ва трамвай йўллари, шунингдек автомобиль йўллари билан кесишадиган жойда, одатда, 90⁰ бурчак остида ўтказишни назарда тутиш керак.

Трамвай йўллари ва темир йўллар билан кесишадиган жойларда ер ости газ қувурларидан иншоотларгача бўлган энг кам масофани қуйидагича қабул қилиш керак: Темир йўлларда кўприклар, қувурлар, Тоннеллар ва пиёдалар

ўтадиган кўприклар ва тоннелларгача (одамлар кўп тўпланадиган) бўлган масофа - 30 м. стрелкаларгача - трамвай йўллари учун 3 м ва темир йўллар учун 10 м;

контакт тармоқ таянчларигача - 3 м,

Бу масофаларни камайтириш учун кесиб ўтиладиган иншоотлар қайси ташкилот ихтиёрида бўлса шу ташкилот билан зарур. Умумий тармоқдаги темир йўллар орқали газ қувурлари ўтказишда белгили столбалар (ёки белгилар) ўрнатиш ҳамда уларни расмийлаштириш зарурлиги Ўзбекистон Республикасининг АЙВ билан келишилган ҳолда ҳал қилинади.

Темир йўллар ва трамвай йўллари билан I, II ва III тоифадаги автомобиль йўллари билан, шунингдек шаҳар чегарасидаги тезюрар йўллар, шаҳар ичидаги шох-кўчалар билан кесишиш жойларида ҳар қандай босимли ер ости газ қувурларини пўлат ғилофларида ётқизишни назарда тутиш лозим.

Туман аҳамиятига эга бўлган шохкўчалар ва йўлларни, юк ташиладиган йўлларни шунингдек, маҳаллий аҳамиятга эга бўлган кўча ва йўлларни кесиб ўтишда газ қувурларига ғилоф қилиш зарурлигини лойихалаш ташкилоти транспорт қатновининг даражасига қараб белгилайди. Бунда мустаҳкамлиги ва чидамлилиги жихатдан талабларга жавоб берадиган нометал материалдан ғилоф қилишни назарда тутиш мумкин. Ғилофларнинг учлари зич беркитилган бўлиши лозим. Ғилофнинг бир учида химоя қурилмасидан чиқиб турадиган назорат найчиси, қишлоқлараро газ қувурларида эса намуна олиш қурилмаси ўрнатилган сўрма свеча (чироқ) (у йўл чатидаи камида 50м - масофада бўлиши керак) бўлишини назарда тутиш зарур,

Ғилофнинг қувурлараро бўшлиғига газ таъминоти тизимига хизмат кўрсатишга мўлжалланган алоқа кабели, телемеханика, телефон кабели, электрдан муҳофаза қилиш дренаж кабели ётқизишга рухсат этилади.

Ғилофнинг учларини иншоотлардан қуйидагича масофада чиқариш лозим, м ҳисобида.

темир йўл кўтармасининг сув қочириш иншоотидан (арик, зовур ва ҳ) камида 3 м;

темир йўлнинг чекка изидан - 10, саноат корхонасига кирадиган темир йўл изидан - 3 ;

трамвай йўлининг чекка изидан - 2 ;

кўчанинг қатнов қисмининг четидан - 2 ;

автомобиль йўлининг қатнов қисмининг четидан - 3.5;

Ҳамма ҳолларда ҳам ғилофнинг чиқариладиган учлари кўтарма этагидан камида 2 м наридан чиқарилиши зарур.

Темур йўллар, трамвай йўллари ва автомобиль йўлларининг тагидаи ўтказиладиган газ қувурларини ётқизиш чуқурлигини қурилиш ишлари қандай усулда бажарилишига ва ҳаракат хавфсизлигини таъминлаган ҳолда тупроқнинг хусусиятга қараб белгилаш лозим

Газ қувури ётқизишда ғилоф тепасидан темир йўл изи тагигача ёки нолинчи (бошлангич) белгилар ва чуқурликларда қоплам тепасигача бўлган энг кам (минимал) чуқурликни қуйидагича олиш лозим, м ҳисобида.

умумий тармоқдаги темир йўллар остидан -2 (сув қочириш иншоотлари тубидан - 1.5), ишлар тешиш усули билан бажарилганда - 2.5;

трамвай йўллари, саноат корхоналарининг темир йўллари ва автомобиль йўллари остидан;

ишлар очик усулда бажарилганда - 1 ;

ишлар сиқиш, ётиқ бурғилаш усулида ёки туннелқазгич билан бажарилганда - 1.5;

ишлар тешиш усули билан бажарилганда - 2.5

Бунда умумий тармоқдаги темир йўллар кесишадиган жойларда ғилофдан 50 м масофада кўтарманинг иккала томонидан газ қувурининг ётқизилиш чуқурлиги ер сиртидан қувурнинг тепасигача камида 2.1 м бўлиши керак.

Умумий тармоқдаги темир йўлларни кесиб ўтадиган жойларда газ қувури деворининг қалинлигини ҳисобийсидан 2-3 мм қалинроқ қилиб олиш ва шу жойларда барча ҳолларда муҳофаза қопламасининг мустаҳкамани ишлатишни назарда тутиш зарур.

Электрлаштирилган ва электрлаштирилмаган темир йўллар, трамвай йўллари, автомобиль ўтказилиш баландлигини КМваҚ П-89-90 талабларига мувофиқ қабул қилиш лозим.

ГАЗ ҚУВУРЛАРИДА БЕРКИТУВЧИ ҚУРИЛМАЛАРНИНГ ЖОЙЛАШТИРИЛИШИ

Қуйидаги ҳолларда газ қувурларида беркитувчи қурилмалар ўриатишни назарда тутиш керак:

тураржой, жамоат ва ишлаб чиқариш биноларига ёки ёнма-ён бинолар гуруҳига кириш жойларида, ташқи газ истеъмол қилувчи қурилмалардан олдин;

ГТПга қиршда, иккита ёки ундан кўп ГТП ли тизимларда ҳалқа қилиб туташтирилган газ қувурларда ГТП дан чиқишда:

кўчадаги газ қуеурларидан алоҳида даҳа ва мавзеларга, тураржой бинолари гуруҳига ёки 400 дан кўпроқ хонадон бўлган алоҳида уйларга қирадиган шоҳобчаларда;

газ таъминотининг хавфсизлигини ва ишончлилигини таъминлаш учун газ қувурларининг алоҳида қисмларни беркитиш мақсадида сувли тўсиқларни иккита ва ундан кўп газ қувири кесиб ўтадиган бўлганда ёки сувли тўсиқнинг текисликдаги эни 75 м ва ундан кўп бўлганда бир тармоқли газ қувурининг ўзида;

Умумий тармоқдаги темир йўллари ва I хамда, II тоифали автомобиль йўллари кесиб ўтишда.

Қуйидаги ҳолларда беркитувчи қурилмалар ўрнатмасликка рухсат этилади: келишиш тақсимлаш газ қувурининг тармоғидаги беркитувчи қурилма ГТПдан, кўпи билан 100 м масофада бўлса, корхоналарнинг ГТПдан олдин;

агар йўлдан кўпи билан 1000 м масофада беркитувчи қурилма ёки кесиб ўтиш жойига газ берилишини тўхтатувчи бошқа қурилмалар (линия сурма копоқлар, ГТП, ГТСдан кейин беркитувчи қурилмалар) бор бўлса умумий тармоқдаги темир йўллари ва I хамда II тоифадаги автомобиль йўллари кесиб ўтиш жойига беркитувчи қурилмалар ўрнатмасликка рухсат этилади.

Ташқи газ қувурларидаги беркитувчи қурилмаларни ерга ўрнатилган шкафларга ёки тўсиқларга, шунингдек, биноларнинг деворларига жойлаштириш лозим.

Ер ости газ қувурларида беркитувчи қурилмаларни, одатда, қудуқларда жойлаштириш назарда тутилади. Беркитувчи қурилмаларни кўчанинг одамлар

юрмайдиган қисмида ерда тўсиқ ёки шкафларда жойлаштиришга рухсат этилади.

Беркитувчи қурилмаларни унга бемалол хизмат қилиш мумкин бўлган жойга жойлаштириш керак.

Параллел газ қувурларига ўрнатилган беркитувчи қурилмаларни хизмат кўрсатиш, йиғиш ва бўлакларга ажратишга имкон берадиган даражада бир-биридан маълум масофада ўрнатиш зарур,

Қудуқларда беркитувчи арматурани йиғиш ва бўлакларга ажратишга имкон берадиган ўрнини тўлдирувчи қурилма бўлишини назарда тутиш керак.

Қудуқда I тоифали юқори босимли газ қувурларига фланецли (лаппаксимон бирлаштирувчи) арматура ўрнатишда ўрнини тўлдирувчи қурилма ўрнига қия лаппаксимон бирлаштирувчи мослама қўйишни назарда тутиш мумкин.

Пайвандлаб бириктириш учун пўлат арматура ўрнатишда ўрнини тўлдирувчи қурилма ҳам, қия лаппаксимон бирлаштирувчи мослама ҳам керак эмас.

Қудуқларни қурилиш бораётган жойдан ва корхона ҳудудини чегараловчи тўсиқлардан камида 2 м масофада бўлишини назарда тутиш лозим. Транспорт юрмайдиган ва одамлар қатнамайдиган жойларда қудуқлар копоғини ер сатҳидан баландроқ турадиган қилиб мўлжаллаш керак.

Биоларнинг деворига ўрнатиш мўлжалланган беркитувчи қурилмаларни эшик ўрнидан ва очиладиган дераза ўрнидан камида қуйидагича масофада жойлаштириш керак, м ҳисобида:

паст босимли газ қувурлари учун горизонтал бўйича - 0.5;

ўртача босимли газ қувурлари учун горизонтал бўйича - 3;

Тураржой биоларида затворининг герметиклиги I тоифага кирадиган шарли жўмраклар пайвандлаб ўрнатилган бўлса, масофани 1 метрга қадар камайтириш мумкин.

II тоифали юқори босимли газ қувурлари учун горизонтал бўйича -5.

Беркитувчи арматура 2.2 м дан баландда жойлашган бўлса, унинг тагида ёнмайдиган материаллардан ишланган зинапо्याли майдонча бўлишини назарда тутиш лозим

Эслатма; Ушбу банддаги охирги хат бошидан бошқа талаблар, ГТП ва ГТС биолари учун тааллуқи эмас.

Саноат корхоналари ва бошқа корхоналар худудидан ўтадиган халқа қилиб бирлаштирилган тақсимлаш газ қувурларида ўрнатиш лойиҳалаштирилган беркитувчи қурилмаларни шу корхоналар худудидан ташқарида жойлаштириш зарур.

ГТП га кирадиган ва ундан чиқадиган газ қувурларида беркитувчи қурилмаларни ГТП дан камида 5 м ва кўпи билан 100 м масофада ўрнатишни назарда тутиш лозим.

Биноларга тақаб солинган иморатларда жойлаштирилган ГТП ва шкафли ГТП ларда беркитувчи қурилмаларни ер устидан ўтказилган газ қувурларида ГТП дан камида 5 м масофада, хизмат кўрсатиш қулай бўлган жойга ўрнатишга рухсат этилади.

Сувли тўсиқлардан ўтадиган газ қувурларида беркитувчи қурилмаларни таъминланганлик 10% бўлганда, қирғоқларда ЮСГ белгиларидан паст бўлмаган ва муз қўчиш белгисидан юқорида, тоғ дарёларида эга таъминланганлик 2% бўлганда ЮСГ белгисидан юқорида жойлаштириш керак. Бунда халқа қилиб бирлаштирилган газ қувурларида беркитувчи қурилмани иккала қирғоқда, боши берк якка газ қувурларида битта қирғоқда газ келаётган томондаги қирғоқда жойлаштиришни назарда тутиш керак.

Темир йўллар кесиб ўтиладиган жойларда беркитувчи қурилмаларни кўйидагича жойлаштириш зарур:

боши берк газ қувурларида - кесиб ўтиладиган жойдан газнинг йўли бўйлаб камида 1000 м нарида;

халқа қилиб бирлаштирилган газ қувурларида кесиб ўтиш жойининг иккала томонидан ўтиш жойидан кўпи билан 1000 м масофада.

ГАЗ ҚУВУРЛАРИДАГИ ИНШОТЛАР

Газ қувурларидаги беркитувчи қурилмалар жойлаштириладиган қудуқларни ёнмайдиган, намлик таъсирига, биологик моддалар таъсирига чидамли материаллардан ясашни назарда тутиш лозим.

Қудуқларнинг тузилиши ва материали уларга ер ости сувлари сизиб кирмаслигини таъминлаш лозим. Қудуқлар деворининг ташқи юзаси силлик, сувалган ва тоғ қатрони гидроқоплама материаллари билан қопланган бўлиши керак

Газ қувурининг қудуқ девори орқали ўтадиган жойларига гилоф кийдиришни назарда тутиш лозим.

Назорат найлари, назорат-ўлчов нукталарининг боғланиш учлари, конденсат йиғгичларнинг сув тағловчи найлари, гидрозулфинлар ва арматурани механик шикастланишдан муҳофаза қилиш учун бетон, темир-бетон ва бошқа пойдеворларга гиламча тўшашни назарда тутиш зарур, пойдеворлар унинг барқарорлигини таъминлайдиган ва тешиб юбормайдиган бўлиши керак.

Газ қувуридаги иншоотнинг жойлашган ўрнини кўрсатиш учун газ қувурининг тепасига ёки унинг яқинига (бино ва иншоотлар деворига ёки махсус белгилаш устунчаларга) кўрсаткич тахталалар ўрнатишни назарда тутиш зарур.

ҚУВУРЛАРНИ ЕМИРИЛИШДАН МУҲОФАЗА ҚИЛИШ

Пўлат газ қувурларини атроф мухит ва дайди электр тоқлар таъсирида емирилишдан муҳофаза қилишни назарда тутиш лозим.

Ер ости газ қувурларини емирилишдан муҳофаза қийишни Давлат стандартлари 9,602-89 талаблари, белгиланган тартибда тасдиқланган меъёрий-техник ҳужжатлар ва ушбу булим талаблари асосида лойихалаштириш зарур,

Ҳимоя қопламлари учун материал II бўлим талабларига мос бўлиши керак.

Шахарлар, аҳоли яшайдиган жойлар доирасида кўчадан ўтказиладиган ер ости газ қувурларида назорат-ўлчов пунктлари ўрнатишни назарда тутиш зарур, улар орасидаги масофа кўпи билан 200м, аҳоли яшайдиган ҳудудлардан ташқарида эса кўпи билан 500 м бўлиши керак.

Ҳайдаладиган ерларда лойиха билан белгиланади. Бундан ташқари, газ қувурларининг электрлаштирилган транспортнинг темир изли йўллари билан кесишиш жойида (иккитадан кўп изли йўллар кесиб ўтиладиган бўлса йўлнинг иккала томонида) чекка издан кўпи билан 20 м масофа, газ қувурлари эни 75 м дан катта сувли тўсиқларни кесиб ўтадиган ҳолларда назорат- ўлчов пунктлари ўрнатишни назарда тутиш зарур.

Газ қувурларини маҳаллалар ичида, ҳовлиларда ётқизишда, шунингдек, газ қувурлари бир-бири билан ва бошқа ер ости тармоқлари билан

кесишадиган жойларда назорат-ўлчов нуқталари ўрнатиш зарурлиги масаласи емирилиш шароитларига боғлиқ ҳолда лойихалаш ташкилоти томонидан хал қилинади.

Газ қувурларининг муҳофазанинг электр имкониятларини ўлчаш учун газ қувурларида беркитувчи қурилмалар, конденсат йиғгичлар ва бошқа ускуна ҳамда иншоотлардан фойдаланишга рухсат этилади.

Газ қувурларни электр-химёвий муҳофаза қилишда қуйидаги ҳолларда изоляцияловчи фланецли бирикмалар (ИФБ) ўрнатишни назарда тутиш керак: газ қувурининг ерга ва ГТП га қарши ҳамда чиқиш жойларида, газ қувурининг бинодаги металл конструкциялар ва инженерлик тармоқлари орқали ер билан электр жихатдан туташishi мумкин бўлган биноларга кириш жойида;

газ қувурининг дайди тоқлар манбаи ҳисобланган иншоотга кириш жойида; газ қувурларини қисмларга бўлиш учун; газ қувурининг айрим қисмларини бошқаларидан электр изоляция қилиш учун.

Агар ГТП ерлантириш контурининг ёки СУГ ер ости сақлагичларининг ёйилишга қаршилиги 5 ом дан катта бўлса, газ қувурларида ИФБ ўрнатишга рухсат этилмайди.

Газ қувурларининг лаппаксимон бир лаитгирувчи бирикмалар учун кудуқларда доимий шунтловчи электр кўтармалар бўлишини назарда тутиш лозим.

Электр-химёвий муҳофаза қурилмаларидан ва уларнинг боғланиш қурилмаларидан СУГ газ сақлагичларигача бўлган масофани камида 5 м деб қабул қилиш керак.

СУГ пўлатли сақлагичларини емирилишдан муҳофаза қилиш учун ишлатиладиган протекторларни бевосита яшин тушишидан муҳофаза қиладиган асосий ерлантиргич сифатида назарда тутиш керак. Бунда РД 34.21,122-87 талабларига амал қилиш лозим.

Қувурлар орасидаги пўлат тасмадан ишланган электр туташтиргичлар ва пўлат ғилофлар (тешиш усулида кийдириладиган ғилофдан ташқари) кучли муҳофаза қопламига эга бўлиши зарур.

Ер усгидаи ўтказиладиган газ қувурларини ҳаво таъсирида емирилишдан муҳофаза қилиш учун уларга дастлабки икки қават бўёқ суртиб, сўнгра қурилиш бораётган жойнинг ташқи ҳаво ҳароратини ҳисобга олган, икки қават бўёқ, лок ёки эмаль суртиш зарур,

ПОЛИЭТИЛЕН ГАЗ ҚУВУРЛАРИ

Ушбу бўлимда келтирилган кўшимча талабларни полиэтилен қувурлардан, ер ости газ қувурлари ётқизиш ва эскиларини таъмирлашни лойихалаштиришда назарда тутиш лозим.

Ушбу бўлимдаги талаблар, металлдан ишланган эскирган ер ости газ қувурларини уларга полиэтилен қувурлар кийдириш (ўраш) йўли билан таъмирлашда ҳам бажарилиши зарур.

Газ қувурларини лойихалаш ва таъмирлашда газ идорасининг белгиланган тартибда тасдиқланган норматив хужжатларида келтирилган талабларга ҳам амал қилиш лозим.

Газ қувурлари ётқизилишда, газнинг босими ва таркибига қараб полиэтилен қувурлар ишлатиш мумкиилигини ҚМҚ да келтирилган талабларни эътиборга олган ҳолда аниқлаш лозим.

Шахарлар худудида газ қувурлари ётқизишда ишлатиладиган полиэтилен қувурлар ўрам, ғалтак ёки барабан ҳолида уланадиган жойлари кам бўлиши керак.

Шу мақсадда узунлиги муайян ўлчамли, қиздиргичли муфталар билан бириктириладиган ёки асоси яхши бўлганда учма-уч пайвандланадиган қувурлардан фойдаланишга рухсат этилади, бунда барча бириктирилган жойларни физикавий усуллар билан текшириб чиқиш зарур,

Газ қувурларини қуйидаги ҳолларда полиэтилен қувурлардан ётқизишга рухсат этилмайди:

ишлов берилаётган ва карстли худудларда;

шахарлар ва аҳоли яшайдиган бошқа жойларда чуқувчанлиги II турга кирадиган тупроқли ерларда;

сейсмиклиги 6 баллдан юқори бўлган районлардаги шахарлар ва аҳоли яшайдиган бошқа жойларда узунлиги маълум ўлчамда бўлган қувурлардан фойдаланиш;

ер устида, ерда, биноларнинг ичида, шунингдек, тоннеллар, коллекторлар ва каналларда;

Сейсмиклиги 6 балдан юқори бўлган районларда жойлашган шахарлар ва бошья аҳоли яшайдиган худудларда ўртача зичликдаги полиэтилендан тайёрланган узунлиги бўйича ўлчанадиган қувурлар қуйма қиздиргичли

муфталар билан бириктириладиган бўлгандагина полиэтилен газ қувурлари ётқизишга рухсат этилади.

Музлаб кўтарилиб қоладиган ерларда полиэтилен газ қувурлари мавсумий музлаш минтақасидан пастда ётқизилиши керак.

Паст босимли металл газ қувурларини таъмирлашда паст босимлига ҳам, ўртача босимли газ қувурига ҳам гидравлик ҳисоблаш асосида полиэтилен қувурлар кийдирилиши мумкин.

Полиэтилен газ қувурларидан бино ва иншоотларгача бўлган текисликдаги минимал масофани пўлат газ қувурлари учун қабул қилингани сингари, ушбу ҚМваҚ 4.12-бандининг талабларини ҳисобга олган ҳолда ҚМваҚ 2.07.01-89 талабларига мувофиқ қабул қилиш керак.

Тор шароитларда айрим участкаларда ҚМваҚ 2.07.01-89 да келтирилган масофани 50% га қадар камайтиришга рухсат этилади, бунинг учун қувурлар яқинлашган жойларда ҳар иккала томонга 5 м дан масофада (паст босимлари учун 2 м) қуйидаги талаблардан бири бажарилиши керак:

узунасига ўлчанадиган туташмаларсиз қувурлар ишлатиш;

қуйма қиздиргичли муфталар воситасида бирлаштирилган муайян узунликдаги қувурлардан фойдаланиш; муайян узунликдаги қувурларни пўлат ғилофда ётқизиш;

Яқинлашиш жойларида полиэтилен қувурларнинг очик ётқизилган жойлари механик шикастланишдан муҳофазаланган (металл ғилофлар, тўрлар қопланган, устидан темир-бетон плита билан беркитилган ва ҳ.к.) бўлиши керак, Таъмирланаётган паст босимли пўлат газ қувурига ўртача босимли (0.3 МПа гача) полиэтилен газ қувури тортишда қувурлардан бино ва иншоотларгача бўлган минимал масофани паст босимли пўлат газ қувурлари учун белгиланган нормада қабул қилишга рухсат этилади;

Полиэтилен газ қувурлари билан иссиқлик тармоқларидан бошқа ер ости инженерлик коммуникациялари орасидаги вертикал бўйича текис минимал масофани пўлат газ қувурлари учун белгиланган нормалар бўйича қабул қилиш лозим. Иссиқлик тармоқлари учун бу масофа полиэтилен қувурлар полиэти-леннинг шу маркаси учун белгилангандан юқори температурагача қизиб кетмаслик шартидан аниқланиши керак.

Газ қувурини ётқизишда чуқурлик қувурнинг устигача камида 1.0 м бўлишини назарда тутиш лозим, Полиэтилен қувурлар кийдириб чўзиладиган

металл газ қувурларининг ётқизишиш чуқурлиги талабга мос келиши, яъни пўлат газ қувурлар учун қабул қилингани каби бўлиши зарур,

Қиялиги 200% дан ортиқ бўлган жойда газ қувурлари ётқизишда зовурлар ювилиб кетишининг олдини оладиган тадбирларни назарда тутиш зарур. Қиялиги 500% дан ортиқ бўлган жойларда газ қувурлари ётқизишга рухсат этилмайди.

Газ қувурларини умумий тармоқдаги темир йўллар, 1-11 тоифадаги автомобиль йўллари, катта тезликда юриладиган йўллар, умумий шахар аҳамиятига эга бўлган шоҳкўчалар ва йўллар, шунингдек, текис горизонтдаги эни 25 м дан ортиқ бўлган сувли тўсиқлар ҳамда III турдаги ботқоқлар орқали ўтказишда уларга пўлат қувурлар ётқизиш керак.

Умумий тармоқдаги темир йўллар ва ўтиш жойларининг нормаларда ғилоф қоплаш кўрсатилмаган жойларидан ташқари юқорида айтилган барча жойларда пўлат газ қувурларини таъмирлашда мавжуд ғилофлар тургани холда уларга полиэтилен қувурлар тортишга рухсат этилади.

Саноат корхоиаларига келадиган теми йўллар, барча тоифадаги автомобиль йўлларни, трамвай йўллари, аҳоли яшайдиган жой атрофидаги маҳаллий аҳамиятга эга бўлган ва юк ташиладиган шоҳ кучалар ҳамда, йўллар орқали ўтадиган газ қувурларига, шунингдек коллекторлар, тоннеллар ва каналлар ҳамда кудуқларнинг девори орқали ўтказишда қувурларга металл ғилоф кийдиришни назарда тутиш лозим. Шу жойларда полиэтилен қувурлар тортилганда қўшимча ғилоф кийдиришнинг ҳожати қолмайди.

Полиэтилен қувурлар ғилофларда ётқизиладиган жойларда ва ғилоф кийдирилган жойдан иккала томонга 5 м масофада шунингдек, улар эскирган пўлат газ қувурларига кийдирилиб ўтказиладиган жойларда полиэтилен газ қувурларида пайвандланган ва бошқача усулда бириктирилган жойлар бўлмаслиги лозим. Уланмаган яхлит қувурлар ётқизишнинг иложи бўлмаганида қувурлар қўйма қиздиргичлари бор муфтлар билан бирлаштирилиши керак; баъзан учма-уч пайвандланган ҳам рухсат этилади, лекин бунда пайванд бирикмаларни физикавий назорат усуллари билан 100% текшириш зарур бўлади.

Полиэтилен ва пўлат қувурларнинг қувурлар орасидаги жойига ишлатилаётган алоқа, телемеханика, телефон кабеллини электрдан муҳофаза қилишнинг дренаж кабеллини ётқизишга рухсат этилмайди. Бу

коммуникациялар таъмирланаётган пўлат газ қузури билан унинг ғилофи орасида қолдирилиши мумкин.

Каналсиз ётқизилган ер ости мухандислик коммуникациялари ва тупрок туркуми аниқянмаган йўлларни кесиб ўтишда, шу жумладан қишлоқ аҳоли пунктлари худудидан газ қувурлари ётқиэиидда қувурларга ғилоф зарурлиги ва уларнинг қурилмаси масаласини лойиҳалаш ташкилоти хал қилади.

Махсус биноларда газ ускуналарини жойлаштириш ва газ қувурлари ётқизиш мумкинлигини шу биноларни лойиҳалашга доир қурилиш меъёрлари ва қоидаларига мувофиқ аниқлаш керак.

Бино ва иншоотлар ичига ётқизиладиган газ қувурларини бўлим талабларига жавоб берадиган пўят қувурлардан ётқизишни назарда тутиш керак.

Кўчма агрегатлар. кўчма газ горелка-(ёнғич)лари, газ асбоблари, НЎА ва автоматика асбобларини газ қувурларига резинадан ва резина аралашган гааламадан тайёрланган енглар ердамида улашга рухсат этилади.

Қувурларни бир-бирига пайвандлаб бирирстиришни назарда тутиш керак. Фақат беркитуачи арматура, газ асбоблари, НЎА, босим ростлашчлари ва бошка ускуналар ўрнатилган жойлардагина қисмларгз ажраладиган (резьбали аа фланецпи) бирикмалардан фойдалаиш мумкин.

Газ қувурларининг қисмларга ажраладиган бирикмалар ўрнатилган жойлари, уларни кўз дан кечириш ва ремонт қилишга имкон берадиган бўлиши керак.

Бино ва иншоотларнинг ичида газ қувурларини, одатда, очик ҳолда ўтказиш назарда тутилади. СУГ газ қувурлари ва тураржой бинолари ҳамда ишлаб чиқариш хусусиятли бўлмаган жамоат биноларидан ташқари барча биноларда газ қуеурларини деворларнинг арикчаларидаи ўтказиб, устини осон олинадиган, ҳаво алмаштириш учун тешиклари бор тўсиқлар билан беркитиб қўйишга рухсат этилади.

Саноат корхоналарининг ишлаб чиқариш биноларида, шу жумладан қозонхоналарда. ишлаб чиқаришга мўлжалланган маиший хизмат кўрсатиш корхоналари ва умумий овқатланиш корхоналарининг. Шунингдек, тажрибахоналарнинг биноларида алоҳида агрегатларда **ва** газ асбобларига келадиган газ қувурларини яхлит қурилмали полдан ўтказиб, устини цемент коришмаси билан текислаб беркитиб қуйиш мумкин. Бунда қувурларни сув

таъсирига чидамли мойли ёки нитроэмаль бўёқлар билан буяб қўйишни назарда тутиш зарур.

Газ қувурининг полга кириш ва чиқиш жойларига ғилофлар кийдириш керак, ғилофларнинг учи полдан камида 3 см чиқиб туриши лозим.

Саноат корхоналарининг ишлаб чиқариш биноларида газ қувурларини полдаги ариқчаларга ётқизиб, устидан қум тўкиш ва плиталар билан беркитиб қўйишга рухсат этилади.

Ариқчаларнинг тузилиши газнинг пол тагига тарқалишига йўл қўймайдиган бўлиши керак.

Ишлаб чиқариб шароитига кўра ариқчаларга қувурларнинг коррозияланишига сабаб бўладиган моддалар тушиши мумкин бўлган жойларда газ қувурларини ариқчаларга ётқизишги рухсат этилмайди.

Газ қувурлари ётқизишга мўлжалланган ариқчалар, одатда, бошқа ариқчалар билан кесишмайдиган бўлиши лозим.

Ариқчалар бир-бири билан кесишиши зарур бўлганда зичловчи туташтиргичлар ўрнатишни ва газ қувурларини пўлат қувурлардан ҳамда, ғилофда ётқизишни назарда тутиш зарур. Ғилофларнинг учлари туташтиргичлар чегарасидан иккала томонга 30 см дан чиқиб туриши керак.

Газ қувурларини умумий таянчларда бошқа қувурлар билан биргаликда ётқизишда уларни бошқа қувурлардан тепада, кўздан кечириш ва таъмир қилишга имкон берадиган масофада жойлаштириш лозим.

Газ қувурларини газдан фойдаланилмайдиган ишлаб чиқариш бинолари орқали тўғридан-тўғри ўтказишга, паст ва ўрта босимли газ қувурлари учун рухсат берилади, бунда газ қувурлари устига арматура ўрнатилмайдиган ва газ қувурига хизмат кўрсатувчи ходимлар бу биноларга кечакундуз бемалол кира оладиган бўлишлари керак.

А ва Б тоифага кирувчи, ёнғин чиқиш ҳамда, портлаш хавфи бор хоналарда газ қувури ётқизишни лойиҳалашга рухсат этилмайди. Барча биноларнинг портлаш хавфи бор зоналарида, портловчи ва ёнувчи материаллар сақланадиган омборхоналарда, подстанциялар ва тақсимлаш қурилмалари жойлашган хоналарда, вентиляция камералари, шахта ва каналлар орқали, лифтларнинг шахталаридан, ахлат йиғиладиган хоналардан, мўрилардан, газ қувури коррозияланиши мумкин бўлган хоналардан, шунингдек, агрессив моддалар таъсир этиши мумкин бўлган жойлардан, газ

кувурига қайноқ ҳолдаги ёниш маҳсулотлари, қизиган ёки суюқланган металл тегиши мумкин бўлган жойлардан газ қувури ўтказишга рухсат этилмайди.

Ҳарорат таъсир этиб турадиган ички газ қувурлари учун ҳарорат ўзгаришларини компенсацияловчи таъсир вужудга келтиришни назарда тутиш лозим.

Нам газ ўтадиган ва ҳаво ҳарорати 3° С дан пасайиши мумкин бўлган хоналарда ётқизиладиган газ қувурлари учун ёнмайдиган материаллардан тайёрланган иссиқлик изоляцияси бўлиши назарда тутиш керак.

Саноат ва қишлоқ хўжалиги корхоналарининг, ишлаб чиқариш хоналаридаги газ қувурларида қуйидаги жойларда беркитувчи қурилмалар бўлишини лойиҳалаш зарур:

- газ қувурининг хонага кириш жойида;
- ҳар қайси агрегатга борадиган шоҳобчаларда;
- ёнғичлар ва ўт олдиргичлар олдида;
- пуфлаб тозалаш қувурларида, газ қувурларига бириккан жойларда.

Хона ичида газ қувури кирган жойдан узоғи билан 10 м масофада жойлашган газ ҳисоблагичи ёки ГТҚ ёки ҳисоблагич олдидаги сурма қопқоқ ёки жўмрак беркитувчи қурилма вазифасини ўтайди.

Ариқчаларга, бетон полга ёки девор ариқчаларига ётқизилган газ қувурларига арматура ўрнатишга рухсат этилмайди.

Газ таъминоти иншоотларида газ сарфини албатта ҳисобга олиш зарур. Газ таъминоти иншоотларида газ сарфини ҳисобга олиш тизими Газ саноати вазирлиги тасдиқлаган "Халқ хўжалигида газдан фойдаланиш қоидалари"да ва ГКНТ, Давлат стандартлар комитети тасдиқлаган "Саноат, транспорт, қишлоқ хўжалиги ва коммунал-маиший корхоналар ҳамда ташкилотларда ёқилғи, электр ва иссиқлик энергияси сарфини ҳисобга олиш ва назорат қилиш таркиби ҳақида умумий қоидалар"да кўрсатилган кўрсатмалар асосида танланиши керак.

Газлаштирилган турар-жой йўлларида, шунингдек, иссиқхоналар, ҳаммом ва бошқа қурилишларни, тармоқларни газлаштиришда ҳар қайси абонентда газнинг сарфи ҳисобга олиниши лозим.

Газ сарфини ҳисобга олиш асбобларини (газ счётчикларини) ГТПда, хонадонларнинг ошхоналарида ва газ асбоблари ўрнатилган бошқа хоналарда жойлаштириш керак.

Газ ҳисоблагичларини қуйидаги жойларга жойлаштиришга рухсат этилади:

ўтга чидамлилиги камида II даража бўлган, табиий оқавасўрма ҳаво алмашти рувчиси бор йўлакларда, ромли айвонларда;

томорқаси бор турар-жой бинолари ҳовлисидаги асосий деворларда.

Бунда газ ҳисоблагичи ёғин-сочинлар бевосита тушишидан муҳофазаланган бўлиши керак.

Эслатма: Агар газ ҳисоблагичига доир техник маълумотларда уни манфий хароратларда ишлатишга рухсат этилган бўлса, у ҳолда ҳисоблагични бинодан ташқарида ўрнатишга рухсат этилади.

Газ ҳисоблагичидан газ асбоблари, турар-жойларнинг дераза ва эшикларигача ётиқ, масофа камида 1 м бўлиши керак. Ҳисоблагичнинг тагидан полгача (ер сағхигача) тик масофа 1.5-1.8 м бўлиши лозим.

Битта газ қувурида кўпи билан иккита газ ҳисоблагичини параллел ўрнатишга рухсат этилади..

Турар-жой биноларида газ қувурларини одамлар турмайдиган хоналардан ўтказишни назарда тутиш керак,

Мавжуд ва таъмирланадиган турар-жой биноларида паст босимли газ қувурларини бошқа иложи бўлмаганида одамлар турадиган хоналардан тўғри ўтказиб юборишга рухсат этилади. Одамлар турадиган хоналардан тўғри ўтказиб юбориладиган газ қувурларида резъбали бирикмалар ва арматура бўлмаслиги керак.

Турар-жой хоналарида, обизанхона ва ҳожатхоналарда газ қувурининг устунларини қўйишга рухсат этилмайди.

Турар-жой ва жамоат биноларида (умумий овқатланиш корхоналари билан ишлаб чиқариш хусусиятига эга бўлган маиший хизмат кўрсатиш корхоналаридан ташқари) ўтказилган газ қувурларида қуйидаги жойларда беркитувчи қурилмалар ўрнатишни назарда тутиш керак:

- беш ва ундан кўп қаватга хизмат қиладиган устунларни узиб қўйиш учун;
- ҳисоблагичлар олдидан (агар ҳисоблагичларни узиб қўйиш учун газ кириш жойидаги беркитувчи қурилмадан фойдаланиб бўлмаса);
- ҳар қайси газ асбоби, печь ёки қурилма олдидан;

- иситиш печлари ёки асбобларга газ келадиган шоҳобчаларда талабларга мувофиқ беркитувчи қурилма ўрнатилади.

Овқат пишириладиган қозонлар, ресторан плиталари, иситиш печкалари ва шунга ўхшаш ускуналарга келадиган газ қувурларида кетма-кет иккита беркитувчи қурилма: биттаси асбобни (умумий ускунани) ўчириш, иккинчиси ёнғичларни ўчириш учун ўрнатишни назарда тутиш лозим.

Қурилмада ёнғичлар олдидан беркитувчи қурилма қўйилган газ асбобларига (газ плиталари, сув иситгичлар, печь ёкгичлари ва б.га) келадиган газ қувурларида битта беркитувчи қурилма ўрнатиш зарур.

5 ва ундан кам қаватли турар-жой биноларида устунларни (дарвозахоналарни) узиб қўйиш учун беркитувчи қурилма ўрнатиш зарурлиги масаласини маҳаллий шароитларига, шу жумладан бинонинг қаватлар сони ва зарур бўлганда фалокатни бартараф этиш ишларини бажариш учун узиб қўйилиши лозим бўлган хонадонлар сонига қараб лойиҳалаш ташкилоти ҳал қилади.

Устунларни (дарвозахоналарни) узиб қўйиш учун мўлжалланган қурилмаларни иложи борича бинонинг ташқарисига ўрнатиш лозим.

Хоналар ичида очиқ ва полга ётҳизиладиган газ қувурларидан қурилиш қурилмалари, технологик ускуналар ва бошқа мақсадларга мўлжалланган қувурларгача бўлган масофани газ қувурлари ва уларга ўрнатиладиган арматурани йиғиш қилиш кўздан кечириш ҳамда таъмир қилиш осон бўладиган тарзда қабул қилиш керак, бунда газ қувурлари ҳаво алмаштириш панжараларини, дераза ва эшик ўрнларини кесиб ўтмайдиган бўлиши лозим. Ишлаб чиқариш хоналарида шиша блокли ёруғлик тушадиган жойларни қувур кесиб ўтишга, шунингдек, газ қувурларини очилмайдиган деразалар кесакиси бўйлаб ўтказишга руҳсат этилади.

Бино девори бўйлаб ўтказилган газ қувури билан алоқа ва радиоэшиттириш иншоотлари орасидаги текислик бўйича минимал масофа Алоқа вазирлиги белгиланган тартибда тасдиқлаган "Кабель алоқа йўллари ва симли радиоэшиттириш тармоқларида ишлашда хавфсизлик техникаси қоидалари" га мувофиқ қабул қилиниши керак.

Газ қувурлари билан хона ичида жойлашган электр таъминоти муҳандислик коммуникациялари орасидаги масофани улар бир-бирига

яқинлашадиган ва кесишадиган жойларда ЭЎҚ га мувофиқ қабул қилиш лозим.

Одамлар ўтадиган жойларда газ қувурларини ердан қувурнинг тагигача, иссиқликни муҳофаза қилиш қопламаси бўлганда эса қопламанинг тагигача камида 2.2 м бўладиган баландликда ўтказиш зарур.

Очиқ ўтказиладиган газ қувурларини биноларнинг деворларига, устунларга ва бино ичидаги ора ёпмаларга, қозонлар ва бошқа ишлаб чиқариш агрегатларининг синчларига кронштейнлар, қисқичлар, қайрилма қозиклар ёки илмоқлар ёрдамида ва газ қувурини ҳамда унга ўрнатилган арматурани кўздан кечириш ва таъмирлашга имкон берадиган масофада 86 талабларига мувофиқ аниқлаш лозим.

Нам газ ўтадиган газ қувурларини (паст босимли СУГ буғ фазасидан ташқари) камида 3% қия қилиб ўтказишни мўлжаллаш зарур.

Газ ҳисоблагичи бўлганида газ қувурининг қиялиги ҳисоблагичдан бошланиши керак.

Қурилиш қурилмалари кесишадиган жойларда тик газ қувурларини ғилоф кийдириб ётқизиш, ғилоф учларининг камида 10 см жойини смола шимдирилган лос ёки бошқа эластик материаллар билан зич қилиб беркитиш зарур. Ғилофнинг учи полдан камида 3 см чиқиб туриши керак, унинг диаметри эса газ қувури билан ғилоф орасидаги доиравий тирқиш белгиланган диаметри 32 мм дан кам бўлган газ қувурлари учи камида 5 мм ва катта диаметрли газ қувурлари учун 10 мм бўладиган қилиб танланади.

Ички, шу жумладан зовурларга ётқизиладиган газ қувурларини бўяш зарур. Бўяш учун сув таъсирига чидамли лок-бўёқ материаллар бўлишини назарда тутиш керак.

Газ асбоблари ва газ ёнғичи қурилмаларини газ қувурларига одатда, берк қилиб бириктириш лозим.

Газ қувурларига газ асбоблари, тажрибахона ёнғичлари, шунингдек, саноат корхоналарининг цехларида ўрнатиладиган кўчма газ ёнғичли қурилмалар ҳамда агрегатларни беркитувчи жўмракдан кейин резина аралашган газламадан тайёрланган энглар ёрдамида улашни лойихалаштиришга рухсат этилади.

Маиший газ асбоблари ва тажрибахона ёнғичларини газ қувурига улайдиган резина газламали энгларда уланган жойлар бўлмаслиги керак.

Саноат корхоналари (шу жумладан қозонуонэлар), кишлоқ хўжалиги корхоналари, ишлаб чиқариш хусусиятли маиший хизмат кўрсатиш корхоналаридаги газ қувурларида газ кирган жойдан энг узоқ жойлашган қисмларида, шунингдек, ҳар қайси агрегатга борадиган шоҳобчаларда газнинг йўли бўйлаб энг охириги беркитувчи қурилмадан олдин пуфлаб юзалаш қувурлари бўлишини назарда тутиш керак.

Газ босими бир хил бўлган газ қувурларидаги пуфлаб тозалаш қувурларини бирлаштиришга рухсат этилади, зичлиги хавонинг зичлигидан катта бўлган газлар учун мўлжалланган пуфлаб тозалаш қувурлари бундан мустаснодир.

Пуфлаб тозалаш қувурининг диаметри камида 20 мм бўлиши керак.

Намуна олиш учун ўт олдиргич уланадиган штуцердан фойдаланишнинг иложи бўлмаса беркитувчи қурилмадан кейин пуфлаб тозалаш қувурида намуна олиш учун жўмракли штуцер ўрнатишни мўлжаллаш керак.

Алоҳида ҳолларда (масалан кесиш ва пайвандлаш жойлари кичикроқ саноат печлари учун) диаметри 32 мм дан катта бўлмаган газ қувирида пуфлаб тозалаш қувурлари ўрнига яхлит қопқоқли беркитиш қурилмаси ўрнатишни назарда тутиш мумкин.

Пуфлаб тозалаш қувурларининг учларидан оқава алмаштирувчининг беркитувчи қурилмасигача бўлган масофа камида 3 м бўлиши керак.

Бино, яшиндан муҳофаза қилиш зонасидан ташқарида жойлашган бўлса пуфлаб тозалаш қувурларини ерлантириш лозим бўлади.

Турар жойларда газ плиталарни баландлиги камида 2.2 м бўлган ошхоналарга жойлаштиришни назарда тутиш керак, бунда ошхонада дарчали (фрамугали) дераза, сўрма ҳаво алмаштириш йўли(мўри) ҳамда табиий ёритилиш мавжуд бўлиши лозим.

Газ плитаси ўрнатиладиган ошхонанинг ички хажми, камида қуйидагича бўлиши зарур, м³ ҳисобида:

2та ёнғичли газ плитаси ўрнатишганда 8

3та ёнғичли газ плитаси ўрнатишганда.....12

4та ёнғичли газ плитаси ўрнатишганда15

Мавжуд турар жой биноларида газ плиталарини қуйидаги жойларга ўрнатишга рухсат этилади:

баландлиги камида 2.2 м ва хажми ҚМҚ 2.04.08-96 да кўрсатилганидан кам бўлмаган ошхоналарда; уларда ҳаво алмаштириш йўли бўлмаса ва мўридан шундай йўл сифатида фойдаланишнинг иложи бўлмаса ҳам деразасининг юқори қисмида дарчали ёки фрамугали кўзи бўлиши керак;

деразаси бор шахсий фойдаланиладиган йўлакларда, бунда плита билан қарама-қарши девор орасида эни камида 1 м ўтадиган жой бўлиши, турар жой хоналари эса йўлакдан зич тўсиқлар ва эшик билан ажратилган бўлиши лозим;

ўрта қисмининг баландлиги камида 2 м бўлган қия шипли ошхоналарда газ ускуналарини ошхонанинг баландлиги камида 2.2 м бўлган томонига ўрнатишни назарда тутиш лозим.

Фуқороларнинг шахсий мулки ҳисобланган уйларда газ плиталарини 6.29 ёки 6.30 бандлардаги талабларга мос келадиган лекин баландлиги 2.2 м дан кам, 2.0 м гача бўлиши ва уларнинг хажми меъёрий ҳажмдан камида 1.25 марта катта бўлиши лозим. Алоҳида ошхонаси йўқ уйларда газ плита ўрнатиладиган хонанинг хажми ҚМҚ.нинг 6.29 бандда кўрсатилганидан 2 марта катта бўлиши зарур.

Юқорида айтилган талабларни бажариш мумкин бўлмаганда, бундай хоналарга газ плитасини маҳаллий санитария назорати идоралари билан келишилган ҳолда ўрнатишга рухсат этилади.

Турар жой биносидан ташқарида жойлашган биноларига газ плиталари, иситиш асбоблари ва бошқалар ўрнатиш мумкинлиги масаласини лойиҳалаш ташкилотининг ўзи ҳал қилади. Бунда газ асбобларини ўрнатиш кўзда тутилган хоналар шундай асбоблар жойлаштиришга рухсат этилган турар жой биноларига қўйиладиган талабларга мос бўлиши керак.

Плиталар ўрнатиладиган жойдаги сувалмаган ёғоч деворлар ва бошқа ёнувчан материаллардан қурилган деворларни ёнмайдиган материаллар билан: сувоқ, темир тунука, қалинлиги камида 3 мм бўлган асбест ва бошқалар билан қоплаш зарур. Қоплама плита баландлиги ва кенглигидан ҳамма томонга 10 см дан, тепасидан эса 80 см чиқиб туриши керак.

Плитадан хонанинг ёнмайдиган материал қопланган деворигача бўлган масофа камида 7 см,

плита билан қарама-қарши девор орасидаги масофа камида 1 м бўлиши лозим.

Қайноқ сув билан таъминлаш учун оқава ёки сиғимли газ сув иситгичлар, иситиш учун эса сиғимли газ сув иситгичлари кичикроқ сув иситиш қозонлари ёки газ ёқилғида ишлашга мўлжалланган бошқа иситиш аппаратлари бўлишини лойиҳалаштириш зарур.

Юқорида айтилган газ асбоблари ва аппаратларини ўрнатишга рухсат этилган турар-жой биноларининг қаватлари сонини ҚМваҚ 2.08.01-94 асосида қабул қилиш керак.

Иситиладиган юзаси 200 м² дан катта бўлган якка тартибдаги қурилган турар жой биносини иситиш учун АОГВ, АКГВ тоифасидаги ёки бошқа иситиш аппаратларидан иккитасини ёки ҳар бирининг иссиқлик қуввати, 30 квт гача бўлган битта, ёки иккита кичик сув иситиш қозони ёхуд иссиқлик қуввати 60 квт гача бўлган битта қозон ўрнатишни мўлжаллаш мумкин.

Қаттиқ ёки суюқ ёқилғига мўлжалланган, заводда тайёрланган кичик ўлчамли иситиш қозонларини газ ёқилғига ўтказишга рухсат этилади.

Газ ёқилғига ўтказиладиган иситиш қурилмалари II бўлимда назарда тутилган талабларга мувофиқ хавфсизлик автоматикаси бор газ-ёнғич қурилмалари билан жиҳозланган бўлиши зарур. Битта хонада иккитадан ортиқ сиғимли сув иситгичларни ёки иккита кичик ўлчамли иситиш қозонларини ёхуд бошқа иситиш аппаратларни ўрнатишни лойиҳалаштиришга рухсат этилмайди.

Мўриларнинг тузилиши иситиш печкаларидаги каби ҚМваҚ 2.04.05-91 талабларига мос бўлиши лозим. Газ асбобларини мўриларга бирлаштириш мумкинлиги масаласини ҳал қилишда 5-иловадаги маълумотларга амал қилиш мумкин. Газ асбобларидан чиқиб кетаётган газларнинг ҳарорати 500° С дан юқори бўлмаганида мўриларни асбестцемент қувурлардан тайёрлашга рухсат этилади.

Сув иситкичлар, иситиш қозонлари ва иситиш асбобларини ошхоналарга ва шу мақсадга мўлжалланган ҳамда талабга жавоб берадиган ёрдамчи хоналарга ўрнатишни назарда тутиш лозим. Бундай асбобларни обизанхоналарга ўрнатишга рухсат этилмайди. Илгари амал қилган меъёрларига мувофиқ обизанхоналарга жойлаштирилган газли, сув иситкичларни ошхоналарга ёки уй ёхуд газ таъминоти тизими таъмирланаётганда кишилар яшамайдиган ёрдамчи хоналарга кўчириш

масаласини ҳар қайси аниқ ҳолда лойиҳалаш ташкилоти газ хўжалигидан фойдаланадиган маҳаллий ташкилот билан келишилган ҳолда ҳал қилади.

Мавжуд турар жойларда иситиш газ асбоблари ва иситиш асбобларини шахсий фойдаланиладиган, ҚМҚ 2.04.08-96 талабга жавоб берадиган йўлақларга ўрнатишни мўлжаллашга рухсат этилади.

Газ ёнғичлари ёки арматуранинг чиқиб турган қисмларидан қарама-қарши деворгача бўлган масофа камида 1 м бўлиши керак.

Газли оқава сув иситгичларни ёнмайдиган материалдан қурилган девор ёнига, девордан (шу жумладан ён девордан) камида 2 см масофада ўрнатиш керак.

Хонада ёнмайдиган материалдан қурилган девор бўлмаган тақдирда оқава сув иситгични сувалган, шунингдек, усти ёнмайдиган ёки қийин ёнадиган материал билан қопланган деворлар ёнига, девордан камида 3 см масофада ўрнатишга рухсат этилади.

Қийин ёнадиган деворларнинг юзасини темир тунука ёки қалинлиги камида 3 мм бўлган асбест билан қоплаш лозим. Қоплам, сув иситгич биноси кенглиги ва баландлигидан 10 см чиқиб туриши керак.

Газли иситиш қозонлари, иситиш асбоблари ва сиғимли сув иситгичларни ёнмайдиган материалдан қурилган девор ёнига девордан камида 10 см масофада ўрнатишни мўлжаллаш керак.

Хонада ёнмайдиган материаллардан қурилган девор бўлмаган тақдирда юқорида айtilган иситиш асбобларини ҚМҚнинг 6.38 бандда кўрсатилган каби муҳофазаланган деворлар ёнига девордан камида 10 см масофада ўрнатишга рухсат этилади.

Оқава сув иситгич билан газ плитанинг чиқиб турган қисмлари орасидаги текис масофани камида 10 см қилиб қабул қилиш лозим.

Ошхонага газ плитаси ва оқава сув иситгич ўрнатишда ошхонанинг ҳажмини ҚМҚ 2.04.08-96 га мувофиқ қабул қилиш керак.

Ошхонага газ плитаси ва сиғимли сув иситгич, газ плитаси билан иситиш қозони ёки иситиш асбоби, шунингдек, сув иситиш қурилмаси қўшилган газ плитаси ўрнатилган ошхонанинг ҳажми талаб даражада кўрсатилган ҳажмдан 6 м^3 катта бўлиши керак.

Ёниш маҳсулотларини мўрига чиқариб юбориш мўлжалланган газ билан сув иситгич, шунингдек иситиш қозони ёки иситиш асбоби

жойлаштириладиган хонанинг баландлиги камида 2 м ҳажми битта асбоб жойлаштирилганда камида 7.5 м³, иккита иситиш асбоби жойлаштирилганда эса камида 13.5 м³ бўлиши керак.

Қозонлар асбоблар ва газ билан сув иситгичлар ўрнатиладиган ошхона ёки хонода ҳаво алмаштириш йўли бўлиши лозим. Ҳаво келиб туриши учун қўшни хонога чиқиладиган эшик ёки деворнинг пастки қисмида эшик билан пол орасида кесими камида 0,02 м² бўлган панжара ўрнатишни ёки тирқиш қолдиришни назарда тутиш зарур.

БОШЛАНГИЧ МАЪЛУМОТЛАР.

Берилган шахар ёки посёлкалар Ўзбекистоннинг каерда жойлашганлиги кўрсатиб ўтилиши лозим. Ҳамда қайси газопроводлардан олиниши кўрсатилиши шарт.

Бу шахар ёки посёлкада нечта жамоа ва ишлаб чиқариш корхоналари борлиги ҳисоб китобда курсатиш лозим.

Шахар ёки посёлкаларни райёнларга бўлиш, ҳамда аҳоли зичлиги, квартиралар сони аниқ бўлиши керак

Хар бир шахар ёки посёлкадаги иситиш қозонхоналари, ҳамом, кир ювиш қорхоналари ва соғлиқни соқлаш қорхоналари, жамоат ва маъмурият бинолари куракли бўлган газ истимолчиларини курсатиб ҳамда ҳисоблаш лозим.

МЕТЕОРОЛОГИК МАЪЛУМОТЛАР

Берилган шахар ёки посёлкаларнинг климатик маълумотларини СН и П 2.01.0.1.-82 "Строительная климатология и гидрофизика"

1. Иситиш системасида ташки ҳавонинг ҳарорати.

$$T_{т} = -7^{\circ}\text{C}$$

2. Шамоллатиш системасида лойҳолашдаги ташки ҳарорати.

$$T_{ш.т.х} = -7^{\circ}\text{C}$$

3. Иситиш пайтдаги уртача ҳарорати.

$$T_{ўр.х} = 2,1^{\circ}\text{C}$$

4. Бир йил ичида иситиш системасининг иситиш даври ёки вақти.

$$n = 148 \text{ кун}$$

III. АҲОЛИ СОНИНИ АНИҚЛАШ.

Хар бир шахар ёки посёлканинг умумий аҳоли миқдорини аниқлаш келтирилган формула орқали аниқлаш мумкин

$$N = F_{(жил)} \cdot q_{одам/га} \quad N = F \cdot d$$

Бу ерда: $F_{(жил)}$ - турар жойларнинг қурилиши керак бўлган юзаси, буни ўлчамлари генпландан олинади. (га).

$q_{\text{одам/га}}$ - турар жойларнинг зичлиги (киши/га). СНиП II- 60 -75. олиш мумкин. Булар эаажлар каватларига каратилган.

Умумий турар жой юзасини топиш формуласи қуйидагича

$$F_m = F_{\text{га}} \cdot q_{\text{одам}} \text{ минг } м^3$$

Бу ерда $F_{\text{га}}$ —турар жой юзаси

Махалла–I

$$1. F = \frac{a+b}{2} \cdot h = \frac{105+60}{2} \cdot 105 = 8660 м^2 = 0,8 \text{ га}$$

$$2. F = a \cdot b = 105 \cdot 135 = 14175 м^2 = 1,41 \text{ га}$$

$$3. F = a \cdot b = 105 \cdot 240 = 25200 м^2 = 2,5 \text{ га}$$

$$4. F = \frac{a+b}{2} \cdot h = \frac{225+150}{2} \cdot 120 = 22500 м^2 = 2,2 \text{ га}$$

Махалла–II

$$5. F = \frac{a+b}{2} \cdot h = \frac{135+75}{2} = 5062 м^2 = 0,5 \text{ га}$$

$$6. F = \frac{a+b}{2} \cdot h = \frac{120+90}{2} \cdot 90 = 9450 м^2 = 0,9 \text{ га}$$

$$7. F = a \cdot b = 165 \cdot 75 = 12375 м^2 = 1,2 \text{ га}$$

$$8. F = \frac{a+b}{2} \cdot h = \frac{135+45}{2} \cdot 165 = 14850 м^2 = 1,4 \text{ га}$$

$$9. F = \frac{a+b}{2} \cdot h = \frac{270+240}{2} \cdot 90 = 22950 м^2 = 2,3 \text{ га}$$

Турар жой майдонининг $м^2$ да берилганини 10 га бўлиб аҳоли сонини чиқарамиз. Бу ерда ўн–каватлар сонига қараб, китобдан олинади.

Буларни жадвал кўринишига келтирамиз:

Т/р	Ўлчамлар, метр			Иморат қури- лиш керак бўлган юза	Каватлар сони	Турар жой F м ²	Аҳоли миқ- дори N киши
	a	b	h				
1	2	3	3	4	5	6	7
1	105	60	105	0,8	2	8662	862
2	105	135	–	1,41	2	14175	1417
3	105	240	–	2,5	2	25200	2520
4	225	150	120	2,2	2	22500	2250
Жами:							7049
5	135	75	–	0,5	2	5062	506
6	120	90	90	0,9	2	9450	945
7	165	75	–	1,2	2	12375	1237
8	135	45	165	1,4	2	14850	1485
9	270	240	90	2,3	2	22950	2295
Жами:							6468

IV. ТАБИЙ ГАЗНИНГ ПАСТ ЁНИШ ИССИКЛИГИНИ АНИКЛАШ.

Берилган шаҳар ва посёлкаларга бериладиган газларнинг химик таркибини берилган жадвалга биноан олинади: % ҳисобида,

Метан–92,6

Бутан–0,4

Этан–0,3

0,1 Газ зинчлиги –0,73 кг/ м³

Пропан–0,2

$$Q = 85,5 \cdot CH_4 + 152,3 \cdot C_2H_6 + 217,9 \cdot C_3H_8 + 283,7 \cdot C_7H_{10} \text{ кЖ} / \text{м}^3$$

$$CH_4 = 92,6$$

$$C_5H_{12} = 0,1$$

$$C_2H_6 = 0,4$$

$$CO_2 = 0,5$$

$$C_3H_8 = 0,3$$

$$N_2 = 5,9$$

$$C_4H_{10} = 0,2$$

$$Q = 85,5 \cdot 92,6 + 152,3 \cdot 0,4 + 217,9 \cdot 0,3 + 283,7 \cdot 0,2 = 7917,3 + 60,92 + 65,37 + 56,68 = 8100,27 \text{ ккал}$$

$$8100,27 \text{ ккал} \cdot 4,186 = 33907,73 \text{ кЖ} / \text{м}^3$$

бет

44

$$Q_H = 33907 \text{ кЖ} / \text{м}^3$$

2-жадвал

№	Истеъмолч и номи ёки тури	Улчов бирлик- лари	Хужалик турмуш муҳтож бўлган газ нормаси	Хар1000 киши учун хисоб миқдор бирлиги	Йиллик газ хисоби $Q_H = \text{кЖ} / \text{м}$		Маҳалла				$\frac{\Sigma Q}{\text{млн м}^3}$ <i>йил</i>
					Иссиқ- лик	Газ	I		II		
							Аҳоли сони	$\frac{\text{млн м}^3}{\text{йил}}$	Аҳоли сони	$\frac{\text{млн м}^3}{\text{йил}}$	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Овқат пишириш ва сув иситиш учун	1 киши йилига	3369	1000	3369000	99,3	7049	0,699	6468	0,64	1,339
2	Уй шароити- даги кир ювиш учун		8736	1000	8736000	257,6	7049	1,811	6468	1,66	3,471
3	Баня	1 ювиниш учун	37,4	26000	9729000	28,6	7049	0,20	6468	0,18	0,38
4	Тушлик тайёрлаш	1 тушлик учун	4,16	400	1664	0,04	7049	0,003	6468	$\frac{0,002}{5}$	0,003
5	Нонвойхон а	1 тонна махсуло т учун	1747	44	76868	2,3	7049	0,016	6468	0,014	0,03
Жами:											5,22325

I

$$1. 810 \cdot 4,16 = 3369$$

$$2. 2100 \cdot 4,16 = 8736$$

$$3. 9 \cdot 4,16 = 37,4$$

$$4. 1 \cdot 4,16 = 4,16$$

$$5. 420 \cdot 4,16 = 1747$$

III

$$1. 3369000 : 33907 = 99,3$$

$$2. 8736 : 33907 = 257,6$$

$$3. 972400 : 33907 = 28,6$$

$$4. 1664 : 33907 = 0,04$$

II

$$1. 3369 \cdot 1000 = 3369000$$

$$2. 8736 \cdot 1000 = 8736000$$

$$3. 37,4 \cdot 26000 = 972400$$

$$4. 4,16 \cdot 400 = 1664$$

$$5. 1747 \cdot 44 = 76868$$

бет

45

$$5. 76868 : 33907 = 2,3$$

IV. Ҳар бир маҳалладаги аҳоли сони қўйиб чиқилади.

V

$$1. 99,3 \cdot 7049 = 0,699$$

$$2. 257 \cdot 7049 = 1,811$$

$$3. 28,6 \cdot 7049 = 0,20$$

$$4. 0,04 \cdot 7049 = 0,003$$

$$5. 2,3 \cdot 7049 = 0,016$$

VI

$$1. 99,3 \cdot 6468 = 0,64$$

$$2. 257 \cdot 6468 = 1,66$$

$$3. 28,6 \cdot 6468 = 0,18$$

$$4. 0,04 \cdot 6468 = 0,00025$$

$$5. 2,3 \cdot 6468 = 0,014$$

VII

$$1. 0,699 + 0,64 = 1,339$$

$$2. 1,811 + 1,66 = 3,471$$

$$3. 0,2 + 0,18 = 0,38$$

$$4. 0,003 + 0,00025 = 0,003$$

$$5. 0,016 + 0,014 = 0,3$$

V. МАДАНИЙ, МАИШИЙ, КОММУНАЛ ХИЗМАТ КЎРСАТИШ КОРХОНАЛАРИ УЧУН БИР СОАТЛИК ГАЗ МИҚДОРНИ АНИКЛАШ.

Коммунал маиший мухтож булган бир соатлик газ миқдорининг хисобини келтирган формула оркали аниклаш мумкин:

$$Q_{\text{ком}}^{\text{соат}} K_m \cdot Q_{\text{ком}}^{\text{йил}} \text{ м}^3 / \text{с}$$

Бу ерда: K_m —соатлик максимум коэффициентни бу коэффициентни адабиётлардан ёки СНиП лардан олинади.

$Q_{\text{ком}}^{\text{йил}}$ —йиллик газ миқдори $\text{м}^3/\text{йил}$, бу юкоридаги таблицадан олинади.

Маишда коммунал-маиший истеъмолчиларга (ател, мастерской, дорихона ва х.к.) коммунал-маиший истеъмолчиларнинг 10%ини оламиз.

Коммунал-маиший истеъмолчилар сони маҳаллалардаги аҳолилар сонига боғлиқ.

Олинган натижалар куйидаги жадвалда №3 курсатилган.

3-жадвал

№	Махалла номи	Истеъмолчилар номлари	Соатлик максимал коэфф. K_m	Газ миқдори		Коммунал маиший истеъмол сони	Хар бир истеъмол учун соатбай миқдори
				Йиллик $\frac{\text{млн м}^3}{\text{йил}}$	Соат $\frac{\text{м}^3}{\text{соат}}$		
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Хайрабод махалласи	Аҳоли учун	1/2150	2,51	1167	–	1167
		Баня	1/1800	0,38	209	–	209
		Нонвойхона	1/6000	0,016	2,66	–	2,66
Жами:							1379
2	Тинчлик махалласи	Аҳоли учун	1/2150	2,3	1095	–	1095
		Нонвойхона	1/6000	0,014	2,33	–	2,33
		Столовой	1/1800	0,003	16,66	–	16,66
Жами:							1113,99
Жами:							2492,65

K_m —аҳоли сонига қараб олинади.

$$Q_{\text{КОМ}}^{\text{соат}} = K_m \cdot Q_{\text{КОМ}}^{\text{йил}} \text{ м}^3 / \text{с}$$

Хайрабод махалласи

$$1. Q_{\text{КОМ}}^{\text{соат}} = 1/2150 \cdot 2,51 \text{ минг} = 1/2150 \cdot 2510000 = 1167 \text{ м}^3 / \text{с}$$

$$2. Q_{\text{КОМ}}^{\text{соат}} = 1/1800 \cdot 0,38 \text{ минг} = 1/1800 \cdot 380000 = 209 \text{ м}^3 / \text{с}$$

$$3. Q_{\text{КОМ}}^{\text{соат}} = 1/6000 \cdot 16000 = 2,66 \text{ м}^3 / \text{с}$$

Тинчлик махалласи

$$1. Q_{\text{КОМ}}^{\text{соат}} = 1/2100 \cdot 2300000 \text{ минг} = 1095 \text{ м}^3 / \text{с}$$

$$2. Q_{\text{КОМ}}^{\text{соат}} = 1/6000 \cdot 14000 = 2,33 \text{ м}^3 / \text{с}$$

$$3. Q_{\text{КОМ}}^{\text{соат}} = 1/1800 \cdot 3000 \text{ м}^3 / \text{с}$$

VI. ИСИТИШ, ШАМОЛЛАТИШ ВА ИССИК СУВ ТИЗИМЛАРИГА САРФ БЎЛАДИГАН ЙИЛЛИК ВА СОАТБАЙ ГАЗ МИҚДОРЛАРИН АНИКЛАШ.

Максимал иситиш, шамоллатиш ва иссик сув таъминотларига кетадиган соатбай максимал иссиклик миқдори шу тенгликка тенг.

$$W_T = W_o^{жс} + W_o^{умум} + W_г^{умум} + 2W_{г.в}$$

- Бу ерда: $W_o^{жс}$ – бу уй рўзгорга кетадиган соатбай иссиклик миқдори.
 $W_o^{умум}$ – бу эса жамоа биноларига кетадиган соатбай иссиклик миқдори.
 $W_г^{умум}$ – бу ҳам жамоа биноларига шамоллатиш учун кетадиган соатбай иссиклик шамо миқдори.
 $W_{г.в}$ – иситиш пайтидаги иссик сув учун уртача соатбай иссиклик миқдори.

Максимал уй рўзгорларини ва жамоа биноларини соатбай иссиклик миқдорини мана шу тенглик билан аникланади.

$$W_o^{жс} = q \cdot F_{жил} \quad \text{мж/с}$$

- Бу ерда: q -бу кўрсаткич уй рўзгорлари учун кетадиган соатбай иссиклик миқдори хар бир метр² учун берилади. Бу таблицадан олинади.
 Масалан: $1\text{м}^2=436$ кж.
 $F_{жил}$ -яшаш майдони, м² бу олдинги жадваллардан олинади.

Ахоли хонадонларига сарф бўладиган соатбай иссиклик миқдори ва газ.

4-жадвал

№	Маҳалла номи	Яшаш майдони $F_{жил}$ минг/м ²	Соатбай иссиклик миқдорининг курсатгичи q <i>мж/с</i>	Соатбай миқдори	
				иссиклик $W_o^{жс}$ мж/с	Газ $Q_o^{жс}$ м ³ /соат
1	Хайрабод маҳалласи	70537	436	30,75	1295

бет

2	Тинчлик махалласи	64687	436	28,20	1188
---	----------------------	-------	-----	-------	------

Хайрабод маҳалласи

$$Q_o^{жс} = \frac{W_T}{Q_H \cdot \eta}$$

$$Q_H = 33907$$

$$\eta = 0,7$$

$$W_T = W_o^{жс}$$

Хайрабод маҳалласи

$$W_o^{жс} = q \cdot F = 436 \cdot 70537 = 30750000 = 30,75 \text{ мж} / \text{с}$$

$$W_o^{жс} = 30,75 \text{ мж} / \text{с}$$

$$Q_o^{жс} = \frac{W_T}{Q_H \cdot \eta} = \frac{30750000}{33907 \cdot 0,7} = 1295 \text{ м}^3 / \text{соат}$$

Тинчлик маҳалласи

$$W_o^{жс} = 436 \cdot 64687 = 28200000 = 28,20 \text{ кж} / \text{с}$$

$$Q_o^{жс} = \frac{W_T}{Q_H \cdot \eta} = \frac{28200000}{33907 \cdot 0,7} = 1188 \text{ м}^3 / \text{соат}$$

Уй жой ва жамоат биноларининг иситиш, иссик сув ва шамоллатиш учун кетадиган соатбой газ миқдорини келтирилган тенглик орқали аниқланади.

$$Q^T = Q_o^{жс} = \frac{W_o^{жс} - W^T}{Q_H \cdot n}; \text{ нм}^3/\text{с}$$

Бу ерда: Q_H -, берилган еқилгининг паст ениши иссиклик кўрсаткичи.

n - ФИК марказлашган иситиш қурилмасига, 0.8-0.9, маҳалласига 0.7-0.75

$W_o^{жс}$ - Максимал уй рўзгорларини ва жамоа биноларини соатбай иссиклик миқдори.

Иссиклик миқдори жамоа биноларини шамоллатиш учун кетган иссиклик

миқдори.

$$W_6^{умум} = 0,4 \cdot W_o^{умум} = 0,25 \cdot 0,4 \cdot W_o^{жс} = 0,1 W_o^{жс} \quad (\text{мж/с})$$

Ўртача иссиқлик миқдори уй рўзгорларини ва жамоа биноларини иссиқ сув билан таъминлаш.

$$W_{z,6} = q_{z,6} \cdot n$$

Бу ерда $q_{z,6}$ – хар бир киши учун ўртача иссиқлик буни Ионин А.А. 49 бет жадвал-5,3 олинади.

Мисол. 80л- 1050кж

90л-1150кж

100-1260кж

n – аҳолилар сони

Жамоат биноларини иситиш ва шамоллатиш учун кетган соатбай иссиқлик миқдори ва газ сарфи.

Жадвал№5

№	Махалла номи	Уй рўзгорларини иситиш учун кетган иссиқлик миқдори $W_o^{жс}$	Газ миқдори $Q=nm^3/c$
1	2	3	7
	Хайрабод махалласи	30,75	30,75
	Тинчлик махалласи	28,20	28,20

Иссиқ сув учун кетадиган соатбай иссиқлик миқдори ва газ.

Жадвал№6

№	Махалла номи	Аҳоли сони мин. киши	Кўрсаткич q_{z6} кж /с	Ўртача иссиқлик миқдори W_{z6}	Газ миқдори nm^3/c
	Хайрабод махалласи	7,049	1050	7401450	218
	Тинчлик махалласи	6,468	1050	6791400	200

бет

50

1. $7049 \cdot 1050 = 7401450$
2. $6468 \cdot 1050 = 6791400$
1. $7401450 : 33907 = 218 \text{ м}^3 / \text{с}$
2. $6791400 : 33907 = 200 \text{ м}^3 / \text{с}$

Уй жойларни ва жамоат бинолари учун иситиш, шамоллатиш ва иссиқ сув таъминоти учун кетган йилик газ миқдорларини келтирилаётган тенглик орқали аниқланади.

А) Уй рўзгорларини иситиш учун

$$W_o^{\text{йил}} = 24 \cdot \eta \cdot W_o^{\text{ж}} \frac{t_{\text{вн}} - t_{\text{ср.о}}}{t_{\text{вн}} - t_{\text{р.о}}}; \text{ мж/йил}$$

Б) Жамоа биноларини иситиш ва шамоллатиш учун.

$$W_o^{\text{умум.йил}} = 24 \cdot \eta_o \cdot W_o^{\text{умум}} \frac{t_{\text{вн}} - t_{\text{ср.о}}}{t_{\text{вн}} - t_{\text{р.о}}} + z \cdot \eta_o \cdot W_o^{\text{умум}} \frac{t_{\text{вн}} - t_{\text{ср.о}}}{t_{\text{вн}} - t_{\text{р.о}}}$$

В) Иссиқ сув учун.

$$W_{\text{з.в}}^{\text{йил}} = 24 \cdot \eta_o \cdot W_{\text{з.в.ср}} + \beta - 24 \cdot W_o (350 - \eta_o)$$

Бу ерда η_o —иситиш даври ёки куни.

z -Жамоа биноларида шамоллатиш иш вақти z -16 соат ишлаши.

350-иссиқ сувнинг йил давомида ишлатилиши.

24-бир кун ичидаги соат.

$t_{\text{ич}}$ -Бинонинг ички харорати.

$t_{\text{урт.ха}}$ -иситиш давридаги уртача харорат.

$t_{\text{ич}}$ -иситиш давридаги ташки харорат.

β -0,55 қиш пайтида, ҳамда ёз пайтида хароратлар узгарганлиги туфайли олинadиган коэффициент.

Иссиклик таъминоти учун йиллик иссиклик миқдори ва газ сарфи.

Хайрабод маҳалласи

$$W_o^{йил} = 24 \cdot \eta_o \cdot W_o^{умум} \cdot \frac{t_{вн} - t_{ср.о}}{t_{вн} - t_{р.о}} \text{ кЖс / йил}$$

$$W_o^{умум} = 30,75;$$

$$t_{ср.о} = 2,1;$$

$$t_{вн} = 18;$$

$$t_{р.о} = -7;$$

$$W_o^{йил} = 24 \cdot 148 \cdot 30,75 \cdot \frac{18 - 2,1}{18 + 7} = 69466,5 \text{ кЖс / йил}$$

$$W_{з.б} = 24 \cdot 148 \cdot 7,4 + 0,55 \cdot 24 \cdot 7,4 \cdot (350 - 148) = 46016,2$$

Тинчлик маҳалласи

$$W_o^{йил} = 24 \cdot 148 \cdot 28,2 \cdot \frac{18 - 2,1}{18 + 7} = 63674 \text{ кЖс / йил}$$

$$W_{з.б} = 24 \cdot 148 \cdot 6,8 + 0,55 \cdot 24 \cdot 6,8 \cdot (350 - 148) = 42285,1$$

7-жадвал.

№	Маҳалла номи	Иссиклик манбалари	Йиллик иссиклик миқдори			Йиллик газ миқдори		
			Уйларни иситиш	Иссик сув	Жами	Уй учун	Иссик сув учун	Жами
	Хайрабод маҳалласи	Маҳалла	69466,5	46016,5	115483	–	–	–
	Тинчлик маҳалласи	Маҳалла РОК	63674	42285,1	105959	19102 44572	12685,5 29599	31787 74171

$$69466,5 + 46016,5 = 115483$$

$$63674 + 42285,1 = 105959$$

Курсатма: шаҳарлар типидигилар 100% аҳоли кваттирада овкат учун газ кетади, 30% кваттирада газ нагриватели бор, 20% кваттира марказлашган иссик сув билан таъминланган. Хамда маҳаллий иситиш козонлари хам. Ўртач хар бир киши учун 9 м²га тенг. Ионин А.А. 50 бет.

бет

52

VII. ГАЗ ИСТЕЪМОЛИДАГИ НОТЕКИСЛИК. ЙИЛ ВА ОЙ ДАВОМИДАГИ ГАЗ ИСТЕЪМОЛИ.

Берилган шахар ёки посёлкалардаги йиллик газ миқдорларининг истеъмолчиларга бир хил бўлмаган ҳолдаги тарқалишдаги газ миқдорини курсатадиган графиклар йиғамиз.

Буларга изоҳ берадиган булсак йил давомида кишки пайтдаги ойлардаги истеъмолчилар газлари узгаради. Киш пайтдаги иссиқ сувлар эса илгари иссиқликларга қараганда кўпроқ иссиқ талаб қилади. Шунинг учун ошиб бориш кўринарли даражада графикда шакллар пайдо бўлишади.

Масалан: ойлар бўйича % ларга бўлинган газ истеъмолчиларга қаратилган газ миқдорлари мана шу жадвалда кўрсатилган.

Шахардаги истеъмолчилардаги ойлик газ миқдорлари.

8-жадвал.

№	Истеъмолчилар номланиши	Газ миқдори млн м ³ /йил												Жами А%
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
1	Аҳоли учун	10,9	10,1	10,2	9,6	9	6,7	5,9	5,1	6,4	7,8	8,7	9,6	100
		523	485	490	461	432	321	283	245	307	374	417	461	4,8
2	Баня	12	10,4	10	9,2	6,6	6,1	5,4	4,9	6,1	8,2	9,6	11,5	100
		46	39	38	35	25	23	20	18	23	31	36	44	0,38
3	Ошхона	9,5	8,6	9,5	8,6	8,2	7,7	6,8	6,8	7,7	8,5	8,6	9,5	100
		0,3	0,26	0,3	0,26	0,24	0,23	0,2	0,2	0,23	0,25	0,26	0,3	0,003

КВАРТАЛЛАРДАГИ ЎТИБ КЕТУВЧИ ВА ТУГУНДАГИ САРФ БЎЛУВЧИ ГАЗ МИҚДОРНИ АНИҚЛАШ

1. Коммунал ва маишийларига хизматга мухтож бўлган ҳамда иситишни ҳисобга олган ҳолдаги умумий соатбай газ миқдорини аниқлаш.

$$\Sigma V_{\text{соат}} = V_{\text{ком}} + V_{\text{исит}} + V_{\text{г.в}}$$

Курилиши керак бўлган юзалардаги солиштирма газ миқдорини аниқлаш.

$$V_{\text{уд}} = V_c / F$$

бет

53

Бу ерда V_c –соатбай газ миқдори $\text{нм}^3/\text{соат}$.

F –қурилиши керак бўлган юза, Га.

2. Хар бир шахар ёки посёлкадаги генпланга караб газопроводларнинг узунликларини хисобга олган холда, урта ва паст босимдаги газопроводларни схематик кўринишда оламиз.

3. Хар бир колцода (айланадаги) газ миқдорларини аниқлаш лозим.

$$V_k = F_n \cdot V_{y\delta I}$$

Бу ерда F_n - хар бир кварталдаги юза (га)да олинади.

$V_{y\delta I}$ –қурилиш лозим булган юзалардаги солиштирма газ миқдори.

Бу хар бир кварталлардаги газ миқдорини жадвалга келтириб ёзамиз.

Хайрабод маҳалласи

$$\Sigma V_{\text{соат}} = V_{\text{ком}} + V_{\text{исит}} + V_{\text{г.в}}$$

$$V_{\text{ком}} = 1167 + 2,66 = 1169,6 = 1170 \text{ м}^3 / \text{с}$$

$$V_{\text{исит}} = 1295 \text{ м}^3 / \text{с}$$

$$V_{\text{г.в}} = 218 \text{ м}^3 / \text{с}$$

$$\Sigma V_{\text{соат}} = 1170 + 1295 + 218 = 2683 \text{ м}^3 / \text{с}$$

Тинчлик маҳалласи

$$V_{\text{ком}} = 1095 + 2,33 + 16,66 = 1114 \text{ м}^3 / \text{с}$$

$$V_{\text{исит}} = 1188 \text{ м}^3 / \text{с}$$

$$V_{\text{г.в}} = 200 \text{ м}^3 / \text{с}$$

$$\Sigma V_{\text{соат}} = 1114 + 1188 + 200 = 2502 \text{ м}^3 / \text{с}$$

$$V_{y\delta} = V_{\text{соат}}^{\text{max}} / F = 2683 / 6,91 = 388,3 \text{ м}^3 / (\text{киши га})$$

$$V_k = F_n \cdot V_{y\delta I}$$

$$V_{kI} = F_I \cdot V_{y\partial} = 0,8 \cdot 388,3 = 310,6 \text{ м}^3 / \text{с}$$

$$V_{kII} = F_{II} \cdot V_{y\partial} = 1,41 \cdot 388,3 = 547,5 \text{ м}^3 / \text{с}$$

$$V_{kIII} = F_{III} \cdot V_{y\partial} = 2,5 \cdot 388,3 = 970,7 \text{ м}^3 / \text{с}$$

$$V_{kIV} = F_{IV} \cdot V_{y\partial} = 2,2 \cdot 388,3 = 854,2 \text{ м}^3 / \text{с}$$

10-жавдвал.

Квартал	I	II	III	IV
Квартал юзаси, Га	0,8	1,41	2,5	2,2
Газ миқдори, м ³ /с	310,6	547,5	970,7	854,2

Жами: 2683 м³/с

4. Хар бир кварталдаги таркалишлар кварталдаги айланган масофоага ҳам ўша кварталдаги газ миқдорига қараб уларнинг солитирма газ миқдорини аниқлаш.

$$\text{Мисол: } V_{y\partial I} = V_k / \sum \ell = 310,6 / (60 + 105 + 105 + 120) = 0,79$$

$$V_{y\partial II} = 547,5 / (105 + 105 + 135 + 135) = 1,19$$

$$V_{y\partial III} = 970,7 / (240 + 105 + 105 + 240) = 1,40$$

$$V_{y\partial IV} = 854,2 / (225 + 150 + 120 + 135) = 1,35$$

Буларни жадвал холига келтирамиз

11-жадвал.

№	Квартал	I	II	III	IV
	Солиштирма газ сарфи $V_{y\partial}$	0,79	1,19	1,40	1,35

5. Хар бир участкадаги йўлдаги газ миқдорини аниқлаш. Буларни бошлашдан олдин уларнинг схематик кўринишини чизиб оламиз.

Йўлдаги газ миқдори.

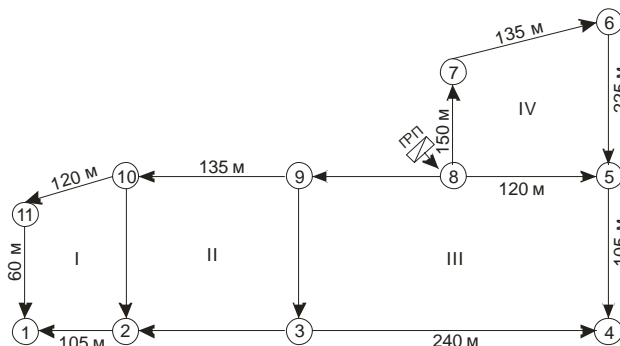
бет

55

$$V_{n1-2} = \ell_{1-2} \cdot V_{y\partial IV}$$

Бу ерда ℓ_{1-2} –бу 1 билан 2 чи орасидаги масофа, м.

$V_{y\partial IV}$ –бу IV колцадаги солиштирма газ миқдори қиймати.

Буларнинг хаммасини жадвал кўринишига келтирамиз.

12-жадвал

Участка	Йўлдаги газ миқдори м ³ /с	Оралик масофа
1-11	47,4	60
2-1	82,95	105
3-2	160,65	135
10-11	94,8	120
10-2	207,9	105
9-10	160,65	135
9-3	271,95	105

Участка	Йўлдаги газ миқдори м ³ /с	Оралик масофа
3-4	336	240
8-9	168	120
8-5	330	120
5-4	147	105
5-6	303,75	225
8-7	202,5	150
7-6	182,25	135

Кўрсатма: Бу ерда умумий газ миқдори билан $\sum V_n$ ларнинг ўртача фарқи 1%ларга рухсат берилади.

$$V_{n1-11} = \ell_{1-11} \cdot V_{y\partial I} = 60 \cdot 0,79 = 47,4 \text{ м}^3 / \text{с}$$

$$V_{n2-1} = \ell_{2-1} \cdot V_{y\partial I} = 105 \cdot 0,79 = 82,95 \text{ м}^3 / \text{с}$$

$$V_{n3-2} = \ell_{3-2} \cdot V_{y\partial II} = 135 \cdot 1,19 = 160,65 \text{ м}^3 / \text{с}$$

$$V_{n10-11} = \ell_{10-11} \cdot V_{y\partial I} = 120 \cdot 0,79 = 94,8 \text{ м}^3 / \text{с}$$

$$V_{n10-2} = \ell_{10-2} \cdot (V_{y\partial I} + V_{y\partial II}) = 105 \cdot (0,79 + 1,19) = 207,9 \text{ м}^3 / \text{с}$$

$$V_{n9-10} = \ell_{9-10} \cdot V_{y\partial II} = 135 \cdot 1,19 = 160,65 \text{ м}^3 / \text{с}$$

$$V_{n9-3} = \ell_{9-3} \cdot (V_{y\partial II} + V_{y\partial III}) = 105 \cdot 2,59 = 271,95 \text{ м}^3 / \text{с}$$

$$V_{n3-4} = \ell_{3-4} \cdot V_{y\partial III} = 240 \cdot 1,40 = 336 \text{ м}^3 / \text{с}$$

$$V_{n8-9} = \ell_{8-9} \cdot V_{y\partial III} = 120 \cdot 1,40 = 168 \text{ м}^3 / \text{с}$$

$$V_{n8-5} = \ell_{8-5} \cdot (V_{y\partial III} + V_{y\partial IV}) = 120 \cdot (1,4 + 1,35) = 330 \text{ м}^3 / \text{с}$$

$$V_{n5-4} = \ell_{5-4} \cdot V_{y\partial III} = 105 \cdot 1,4 = 147 \text{ м}^3 / \text{с}$$

$$V_{n5-6} = \ell_{5-6} \cdot V_{y\partial IV} = 225 \cdot 1,35 = 303,75 \text{ м}^3 / \text{с}$$

$$V_{n8-7} = \ell_{8-7} \cdot V_{y\partial IV} = 150 \cdot 1,35 = 202,5 \text{ м}^3 / \text{с}$$

$$V_{n7-6} = \ell_{7-6} \cdot V_{y\partial IV} = 135 \cdot 1,35 = 182,25 \text{ м}^3 / \text{с}$$

6. Хар бир тугундаги газ миқдорини аниқлаймиз.

$$V_{y31} = 0,5 \cdot (V_{2-1} + V_{1-11}) = 0,5 \cdot (82,95 + 47,4) = 65,17 \text{ м}^3 / \text{с}$$

$$V_{y32} = 0,5 \cdot (V_{3-2} + V_{10-2} + V_{2-1}) = 0,5 \cdot (160,65 + 207,9 + 82,95) = 225,5 \text{ м}^3 / \text{с}$$

$$V_{y33} = 0,5 \cdot (V_{3-2} + V_{9-3} + V_{3-4}) = 0,5 \cdot (160,65 + 271,95 + 336) = 384,3 \text{ м}^3 / \text{с}$$

$$V_{y34} = 0,5 \cdot (V_{3-4} + V_{5-4}) = 0,5 \cdot (336 + 147) = 241,5 \text{ м}^3 / \text{с}$$

$$V_{y35} = 0,5 \cdot (V_{8-5} + V_{5-6} + V_{5-4}) = 0,5 \cdot (330 + 303,75 + 147) = 390,4 \text{ м}^3 / \text{с}$$

$$V_{y36} = 0,5 \cdot (V_{5-6} + V_{7-6}) = 0,5 \cdot (303,75 + 182,25) = 243 \text{ м}^3 / \text{с}$$

$$V_{y37} = 0,5 \cdot (V_{7-6} + V_{8-7}) = 0,5 \cdot (182,25 + 202,5) = 192,4 \text{ м}^3 / \text{с}$$

$$V_{y38} = 0,5 \cdot (V_{8-7} + V_{8-5} + V_{8-9}) = 0,5 \cdot (202,5 + 330 + 168) = 350,25 \text{ м}^3 / \text{с}$$

$$V_{y39} = 0,5 \cdot (V_{8-9} + V_{9-3} + V_{9-10}) = 0,5 \cdot (168 + 271,95 + 160,65) = 300 \text{ м}^3 / \text{с}$$

$$V_{y310} = 0,5 \cdot (V_{9-10} + V_{10-2} + V_{10-11}) = 0,5 \cdot (160,65 + 207,9 + 94,8) = 231,7 \text{ м}^3 / \text{с}$$

$$V_{y311} = 0,5 \cdot (V_{10-11} + V_{1-11}) = 0,5 \cdot (94,8 + 47,4) = 71,1 \text{ м}^3 / \text{с}$$

Буларни жадвалга келтирамиз.

13-жадвал

Тугун (тугун)	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Тугундаги газ миқдори $\text{м}^3 / \text{с}$	65,17	225,5	384,3	241,5	390,4	243	192,4	350,25	300	231,7	71,1

Жами: 2696

Бундаги–фабрика учун керакли газ миқдори.

Бу ердаги фарқлар ҳам 1% ни ташкил қилиши керак.

7. Хар бир участкадаги (хисобий) газ миқдорини аниқлаш керак. Буларни бошлашда энг узокдаги нуқталардан бошлаш лозим.

Буларни хаммасини жадвалга келтириб ёзамиз. Газ миқдорларнинг хисобланишини аниқлаймиз.

14-жадвал.

Тугун	Тугунларни баравар мувозанат холига келтириш.	Аникланиши к.к булган	Участкалардаги изланган газ миқдорлари, $\text{м}^3/\text{с}$
11	$V_{p1-11} + V_{p10-11} = V_{y3} 11$	$V_{p10-11} = 0,5 \cdot V_{n10-11} = 94,8 \cdot 0,5 = 47,4$	$V_{p1-11} = V_{y3} 11 - V_{p10-11} = 71,4 - 47,4 = 23,7$
1	$V_{p2-1} - V_{p1-11} = V_{y3} 1$	–	$V_{p2-1} = V_{y3} 1 + V_{p1-11} = 65,17 + 23,7 = 88,87$
2	$V_{p3-2} + V_{p10-2} - V_{p2-1} = V_{y3} 2$	$V_{p10-2} = 0,5 \cdot V_{n10-2} = 207,9 \cdot 0,5 = 103,95$	$V_{p3-2} = V_{y3} 2 + V_{p2-1} - V_{p10-2} = 225,5 + 88,8 - 103,95 = 210,35$
10	$V_{p9-10} - V_{p10-11} - V_{p10-2} = V_{y3} 10$	–	$V_{p9-10} = V_{y3} 10 - V_{p10-11} + V_{p10-2} = 231,7 + 47,4 + 103,95 = 383,05$
3	$V_{p9-3} - V_{p3-2} - V_{p3-4} = V_{y3} 3$	$V_{p3-4} = 0,5 \cdot V_{n3-4} = 336 \cdot 0,5 = 168$	$V_{p9-3} = V_{y3} 3 + V_{p3-4} + V_{p3-2} = 384,3 + 168 - 210,35 = 762,65$

бет

58

9	$V_{p8-9} - V_{p9-3} - V_{p9-10} = V_{y3} 9$	-	$V_{p8-9} = V_{y3} 9 + V_{p9-3} + V_{p9-10} = 300 + 383,05 + 762,65 = 1445,7$
4	$V_{p3-4} + V_{p5-4} = V_{y3} 4$	-	$V_{p5-4} = V_{y3} 4 - V_{p3-4} = 241,5 - 168 = 73,5$
5	$V_{p8-5} + V_{p5-6} - V_{p5-4} = V_{y3} 5$	$V_{p5-6} = 0,5 \cdot V_{n5-6} = 303,75 \cdot 0,5 = 151,87$	$V_{p8-5} = V_{y3} 5 + V_{p5-6} + V_{p5-4} = 151,87 + 309,4 - 73,5 = 534,77$
6	$V_{p5-6} + V_{p7-6} = V_{y3} 6$	-	$V_{p7-6} = V_{y3} 6 - V_{p5-6} = 243 - 151,875 = 91,125$
7	$V_{p8-7} - V_{p7-6} = V_{y3} 7$	-	$V_{p8-7} = V_{y3} 7 + V_{p7-6} = 192,4 + 91,125 = 283,525$
8	$V_{ГРП} - V_{p8-7} - V_{p8-5} - V_{p8-9} = V_{y3} 8$	-	$V_{ГРП} = V_{y3} 8 + V_{p8-7} + V_{p8-5} + V_{p8-9} = 350,25 + 283,525 + 534,775 + 1445,7 = 2614,2535$

Бу ердаги натижалар ГРП дан чиқадиган газ миқдори билан ўртасидаги фарқи 1% ни ташкил этиш керак.

Юқоридаги келтирилган жадвалдаги натижаларни олган холда улар паст босимдаги газопроводлардаги диаметрларни аниқлаш учун уларни шу ҳолатда ёзиб олиш мумкин:

15-жадвал.

Т/р	Участкалар	Хисобдаги газ миқдори м ³ /с
1	V_{p10-11}	47,4
2	V_{p1-11}	23,7
3	V_{p2-1}	88,87
4	V_{p10-2}	103,95
5	V_{p3-2}	210,35
6	V_{p9-10}	383,05

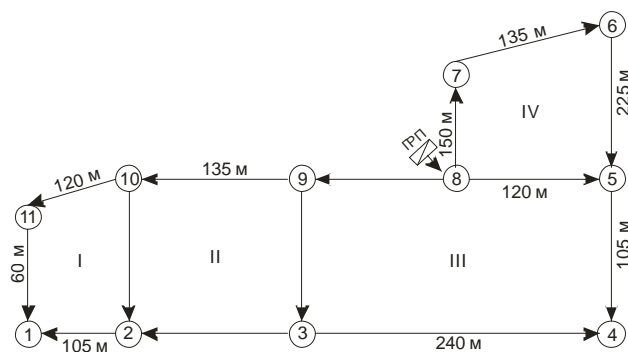
бет

59

7	V_{p3-4}	168
8	V_{p9-3}	762,65
9	V_{p8-9}	1445,7
10	V_{p5-4}	73,5
11	V_{p5-6}	151,875
12	V_{p8-5}	534,775
13	V_{p7-6}	91,125
14	V_{p8-7}	283,525
15	$V_{ГРП}$	2614,25
Жами:		6982,72

Гидравлик хисобда ГРП дан энг охирги нуқтадаги қисмигача бўлган босимларнинг йўқолишини хисоблаш лозим.

Қабул қилишни СНиП лардан фойдаланган холдан хар бир ГРПдан чиқаётган босимлар 300мм. сув устунни. Умумий босим йуқолиш энг охирги нуқтагача босим 120мм. сув устунини ташкил қилиши керак.

Босимнинг солиштирма йўқолиши йўналиши бўйича.

Умумий босимнинг солиштирма йўқолиши хар бир йўналиш бўйича аниқлаш қуйидаги тенглик билан аниқланади:

	<i>бет</i>
	60

$$\Delta P = (H - \Sigma H_i) / (\Sigma l - \Sigma l_i);$$

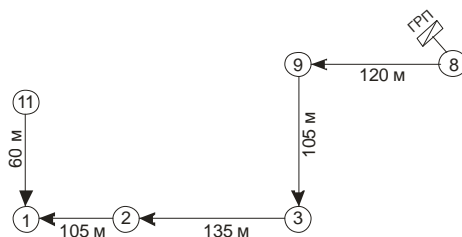
Бу ерда H - умумий босим йўқолиши 120мм сув устуни.

ΣH_i -йўналиши бўйича участкалардаги босимларнинг йўқолиши.

Σl -Хисобланиши керак бўлган йўналишдаги участкалар масофасининг йиғиндиси.

Масалан: бу йўналиш.

ГРП-8-9-3-2-1-11.

$$\Delta P_{8-9-3-2-1-11} = H / \sum l_i = H / (l_{8-9} + l_{9-3} + l_{3-2} + l_{2-1} + l_{1-11}) = 120 / (120 + 105 + 135 + 105 + 60) = 0,228 \text{ мм.сув уст} / \text{м}$$

Энди бу йўналишдаги участкалар бўйича йўқолган босимларни аниқлаш.

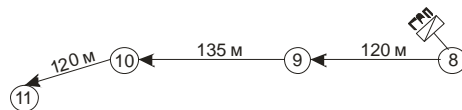
$$H_{8-9} = \Delta P_{8-9-3-2-1-11} \cdot l_{8-9} = 0,228 \cdot 120 = 27,36 \text{ мм.сув уст} / \text{м}$$

$$H_{9-3} = \Delta P_{8-9-3-2-1-11} \cdot l_{9-3} = 0,228 \cdot 105 = 23,94 \text{ мм.сув уст} / \text{м}$$

$$H_{3-2} = \Delta P_{8-9-3-2-1-11} \cdot l_{3-2} = 0,228 \cdot 135 = 30,78 \text{ мм.сув уст} / \text{м}$$

$$H_{2-1} = \Delta P_{8-9-3-2-1-11} \cdot l_{2-1} = 0,228 \cdot 105 = 23,94 \text{ мм.сув уст} / \text{м}$$

$$H_{1-11} = \Delta P_{8-9-3-2-1-11} \cdot l_{1-11} = 0,228 \cdot 60 = 13,68 \text{ мм.сув уст} / \text{м}$$

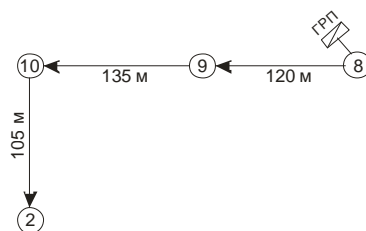
ГРП-8-9-10-11.

$$\Delta P_{8-9-10-11} = H - H_{9-3} / \sum l - l_{9-3} = 120 - 23,93 / (375 - 120) = 96,07 / 255 = 0,42 \text{ мм.сув уст} / \text{м}$$

Энди бу йўналишдаги участкалар бўйича йўқолган босимларни аниқлаш.

$$H_{9-10} = \Delta P_{8-9-10-11} \cdot l_{9-10} = 0,42 \cdot 135 = 56,7 \text{ мм.сув уст} / \text{м}$$

$$H_{10-11} = \Delta P_{8-9-10-11} \cdot l_{10-11} = 0,42 \cdot 120 = 50,4 \text{ мм.сув уст} / \text{м}$$

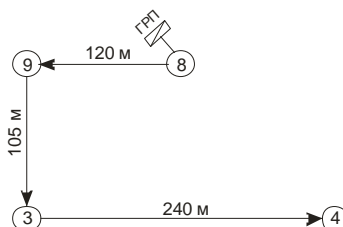

ГРП-8-9-10-2.

$$\Delta P_{8-9-10-2} = H - (H_{9-8} + H_{9-10}) / \sum l - (l_{8-9} + l_{9-10}) = 120 - (27,3 + 56,7) / 360 - 255 = 0,34 \text{ мм.сув уст / м}$$

Энди бу йўналишдаги участкалар бўйича йўқолган босимларни аниқлаш.

$$H_{10-2} = \Delta P_{8-9-10-2} \cdot l_{10-2} = 0,34 \cdot 105 = 35,7 \text{ мм.сув уст / м}$$

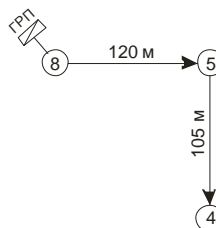

ГРП-8-9-3-4.

$$\Delta P_{8-9-3-4} = H - (H_{8-9} + H_{9-3}) / \sum l - (l_{8-9} + l_{9-3}) = 120 - (27,36 + 23,94) / 465 - (120 + 105) = 0,15 \text{ мм.сув уст / м}$$

Энди бу йўналишдаги участкалар бўйича йўқолган босимларни аниқлаш.

$$H_{3-4} = \Delta P_{8-9-3-4} \cdot l_{3-4} = 0,15 \cdot 240 = 36 \text{ мм.сув уст / м}$$

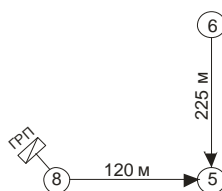
ГРП-8-5-4.

$$\Delta P_{8-5-4} = H / \sum l = 120 - / 225 = 0,53 \text{ мм.сув уст / м}$$

Энди бу йўналишдаги участкалар бўйича йўқолган босимларни аниқлаш.

$$H_{8-5} = \Delta P_{8-5-4} \cdot l_{8-5} = 0,53 \cdot 120 = 63,6 \text{ мм.сув уст / м}$$

$$H_{5-4} = \Delta P_{8-5-4} \cdot l_{5-4} = 0,53 \cdot 105 = 55,65 \text{ мм.сув уст / м}$$

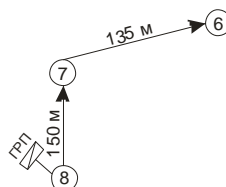

ГРП-8-5-6.

$$\Delta P_{8-5-6} = (H - H_{8-5}) / \sum \ell - \ell_{8-5} = 120 - 63,6 / 345 - 120 = 0,25 \text{ мм.сув уст / м}$$

Энди бу йўналишдаги участкалар бўйича йўқолган босимларни аниқлаш.

$$H_{5-6} = \Delta P_{8-5-6} \cdot \ell_{5-6} = 0,25 \cdot 225 = 56,25 \text{ мм.сув уст / м}$$

ГРП-8-7-6.

$$\Delta P_{8-7-6} = H / \sum \ell = H / (\ell_{8-7} + \ell_{7-6}) = 120 / 285 = 0,42 \text{ мм.сув уст / м}$$

Энди бу йўналишдаги участкалар бўйича йўқолган босимларни аниқлаш.

$$H_{8-7} = \Delta P_{8-7-6} \cdot \ell_{8-7} = 0,42 \cdot 150 = 63 \text{ мм.сув уст / м}$$

$$H_{7-6} = \Delta P_{8-7-6} \cdot \ell_{7-6} = 0,42 \cdot 135 = 56,7 \text{ мм.сув уст / м}$$

Юқоридаги хисоботни жадвал ҳолатга келтирамиз:

16-жадвал.

Т/р	Участкалар	Ҳар бир погонаметрдаги босим йўқолиши ΔP	Участкадаги босим йўқолиши
1	8-9	0,228	27,36
2	9-3	0,228	23,94
3	3-2	0,228	30,78
4	2-1	0,228	23,94
5	1-11	0,228	13,68
6	9-10	0,42	56,7
7	10-11	0,42	50,4
8	10-2	0,34	35,7
9	3-4	0,15	36
10	8-5	0,53	63,6

11	5-4	0,53	55,65
12	5-6	0,25	56,25
13	8-7	0,42	63
14	7-6	0,42	56,7

Энди гидравлик хисобларни тугатиб олиш учун юқорида келтирилган ёки берилган топшириқларни бажаргандан сунг хар бир участкадаги газопровод кувурларнинг диаметрини аниқлаш лозим. Охиридаги натижалар шундан иборат бўлишлари лозимки, умумий участкалардаги босимлар йўқолишларининг кварталдаги бир биридаги фарқлари 10% дан ошмаслиги керак, ошиб кетса уларни тузатувчи жадвалини тўғрилаб тенглаштириш лозим. Келгуси жадвалда гидравлик хисобот кўрсатилади:

□□□□ □□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□□□□□□□□□□□
□□□□□□□□□□□□□□ □□□□□□□□□ □□□□□□□□.

21-□□□□□□□.

□□□□□□□□□□	□□□□□□□□□□	□□□□□□□□□□ □□□□□□□□□□. □□□□□□□□□□	□□□□□□□□□□ $V_{p.HM}^3 / □$	□□□□□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□ □□□□□□ □□□□□□	□□□□□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□ □□□□□□ □□□□□□	□□□□□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□ □□□□□□ □□□□□□	□□□□□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□ □□□□□□ □□□□□□	□□□□□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□ □□□□□□ □□□□□□	□□□□□□□□□□	□□□□□□□□□□	□□□□□□□□□□
1	2	3	4	5	6	7	8	9			
1	2-1	105	88.87	0.228	95x4.0	0.23	+26.6	29.26			
	1-11	60	23.7	0.228	102x3	0.3	+18	19.8			
	10-2	105	103.95	0.34	180x6	0.45	+35.7	39.27			
	10-11	120	47.4	0.42	140x4.5	0.45	-54	29.4	92.4	4.7%	
2	9-10	135	383.05	0.42	133x4	0.42	56.7	-62.37			
	10-2	105	103.95	0.34	140x4.5	0.4	21	-23.2			
								85.57			
	9-3	105	762.65	0.228	194.6x3	0.25	26.65	+46.2			
	3-2	135	210.35	0.228	127x3	0.228	30.78	+33.86	5.51	6.5 %	

								80.06		
3	8-9	120	1445.7	0.228	245x7	0.26	31.2	-34.32		
	9-3	105	762.65	0.228	194x6	0.25	26.65	-46.2		
	3-4	240	168.0	0.15	133x4	0.22	52.8	-58.08		
								-138.6		
	8-5	120	534.775	0.53	152x34.5	0.55	66.0	+72.6		
	5-4	105	73.5	0.53	45x3	0.53	55.65	+61.21	4.79	4%
								+133.81		
4	8-7	150	2330.72	0.42	245x7.0	0.53	79.5	+87.45		
	7-6	135	91.125	0.42	83x3.0	0.42	56.7	+62.37		
								149.82		
	8-5	120	534.77	0.53	146x4.5	0.6	72	-79.2		
	5-6	225	151.875	0.25	180x6.0	0.27	60.75	-66.825	3.79	2.5%
								146.025		

	<i>бем</i>
	65

ГАЗ ТАРМОҚЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШДА

ХАВФСИЗЛИК ТЕХНИКАСИ

Газ қувурларини таъмирлаш ва улардан фойдаланиш билан боғлиқ бўлган ва газ қурилмаларининг ўрнатилиши каби барча ишларга хавфли газ ишлари киради. Шунинг учун ҳам бундай ишларни амалга оширишда эҳтиёткорлик талаб этилади.

Хавфли газ ишларига шахар газ тармоқларидан фойдаланишда бажариладиган ишларнинг барчаси киради. Бундан ташқари, газ қувурларини амалдаги газ тармоқларга уланиши, газнинг чиқишини бартараф этиш, амалда фойдаланиб келинаётган газ қувурларини, (продувка) ҳаво ёрдамида тозалаш, арматуралар ва усқуналар билан жиҳозлаш, газ қудуқларида бажариладиган ишлар, ГБШ лари жойлашган бинолардаги барча ишлар хавфли газ ишларига киради.

Хавфли газ ишлари энг камида икки киши томонидан бажарилади. Жавобгарлиги юқори бўлган хавфли газ ишларини бажаришда раҳбарликни олиб бориш муҳандис-техник ходимларга юклатилади. Ишчилар ва муҳандис-техник ходимлар алоҳида тартибда махсус тайёргарлик ва машқлардан ўтиши керак. Хавфли газ ишлари бажарилаётган жойлар тўсиқбилан ўралиб қўрикланади.

Бундай жойларда чекиш ва олов ёндиришлар қатъиян ман этилади. Газ чиқиши пайдо бўлган жойларда противогаз кийиш керак. Фойдаланаётган противогазнинг кўриниши бажарилаётган ишнинг турига боғлиқ. Бажарилаётган иш котлованлар ва газ қудуқларида бўлганда, шлангли противогаз, бино ичида бажараётган ҳолатда ҳимояланган противогазлардан фойдаланиш керак. Газ қудуқушри ва котлованларда хавфли газ ишларини бажарилаётган ишчилар ипга боғланган белбоғ кийиши, ип учи эса ташқарига чиқарилган бажарилаётган ишни кузатувчининг қўлида бўлиши керак. Газ қувурларини пайвандлаш ишларини тармоқдаги газни ўчирмасдан ҳам амалга

ошириш мумкин, қачонки газнинг босими 1200 Па дан юқори бўлмаганда, ҳаво оқими билан газни қайтариб турувчи, ускуналар билан жиҳозланган махсус бригада томонидан амалга оширилади. Газ қувурларида газ оқими беркитилган, лекин қувурнинг ичида газ бўлган ораликларида газни қувурдан тўлиқ сиқиб чиқармасдан туриб, пайвандлаш ишларини бажариш қатиян ман этилади.

Газ арматураларининг зич боғланганлигини фақат совун эритмаси суртиб текшириш мумкин, бундай ҳолатларда олов ёқиб текширувдан ўтказиш қатиян ман этилади. Ўта қийин ҳавфли газ ишларини бажариш, ишлаб чиқилган махсус режа асосида бажарилади.

Газ қудуқларида ва котлованлардаги (пайвандлаш, кесиш) оловли ишлар, алоҳида кўрсатма бўйича, қўшимча ҳавфсизлик таъминланиши эътиборга олган ҳолда бажарилади. Газ қувурларида таъмирлаш ишларини бажаришда газнинг ёпилиши ва қайта счилиши ишларида, газ истеъмолчилари ўз вақтида огоҳлантирилган бўлиши, эҳтиёткорлик ҳавфсизлиги бўш таъминланган бўлиши керак. Газ билан ишловчи ҳар бир ходим газдан зарар кўргаша, захарланганга биринчи ёрдам кўрсатишни билиши керак.

Техника ҳавфсизлиги ишларини ташкил этиш. Аҳоли турар жой бинолари ва умумжамоа биноларида газдан фойдаланишда ҳавфсизликни таъминлаш учун «Газдан ҳавфсиз фойдаланиш қоидалари»га қаттиқ риоя қилиниши керак. қоидага зид бўлган ҳар қандай ҳолатда ва махсус кўрсатма бўйича, газ хшматини олиб борувчи раҳбар жавобгар ҳисобланади, чилангар — газчи бригада хизматининг мажбуриятига қуйидагилар киради:

Газ чиққан жойни аниқлаш ва уни созлаш.

Газлаштирилган ва газ ҳавфли биноларда иш бажариш.

Ускуналар ва қурилмаларга сақлагичлар ва ҳимояланувчини қўллаш.

Зарарланганларга биринчи ёрдам кўрсатиш.

Газ ёқилғисига боғлиқ ҳолатда бўлган бахтсизлик ва носозлик ишларини текширувда қатнашиши.

Хавфли газ ишларини бажаришда ва газ чиқаётган жойни аниклашда бахтсиз ҳолатнинг олдини олиш учун техника хавфсизлиги ишларини ташкил этувчи ташкилот бўлиши керак. Газ чиқаётган жойни аниқлашдан олдин, газнинг ҳиди бўйича биноларнинг газланганлиги даражаси ҳолатини газ анализатори ёрдамида аниқлаш, бекитиш ва газнинг чиқиш жойини сошлаш керак. Газ қувурларидан газ оқимининг чиқиши миқдори кўп бўлганда ёки газ ускуналари, жиҳозларидан ҳам газнинг чиқиши кўп миқдорда бўлганда «носозликни тузатиш хизмати»га (авария хизмати) хабар бериш керак. Шаҳар газ хизматида сутканинг исталган вақтида носозликни тузатиш ишларини бартараф этиш керак.

Чилангар газчи — қуйидаги техник жиҳозлар билан таъминланган бўлиши керак. Противогаз, қутқарувчи сақлагич белбоғ, ипи билан биргаликда, синов учун ускуналар, химоя кўз ойнаси, ёнғин хавфсизлиги таъминланган ёриткич, техника хавфсизлиги билан таништириш ва зарарланган ҳолда биринчи ёрдам кўрсатиш.

Газнинг чиқиши салникли ёки чўзилган кранларнинг ички носозлигидан ички газ чиқиши, яъни кран ёпиқҳрлатда газчиқиши бўлади. Кранларнинг тўлиқ герметик ёпилишда носозлик бўлган ҳолатларда кранларни алмаштириш мақсадга мувофиқдир. Бахтсизлик ва носозлик ҳолатлари бўлишнинг олдини олиш учун газ хизмати томонидан профилактик қурув ва газ жиҳозларини таъмирлаш хизмати ташкил этилиши керак.

Носозлик ва бахтсизлик ҳолатлари исталган газ ишларида қувурларни пайвандлашда, газ ускуналари ва жиҳозларидан фойдаланишда содир бўлиши мумкин.

Газ қувурларининг носозлигига сабаб қувурлар тайёрланишда технологик қоидаларига риоя қилинмаслик.

Газ қувурларини қурилишидаги ишларида қоидага риоя қилинмасликдан (сифатсиз пайвандлаш, химояланишдаги шикастланишлар) ва ҳ.к.

Газ қувурларидан фойдаланиш қоидаларига риоя қилинмаслик (газ босимининг рухсат этилганидан ортиқча бўлиши, дайди тоқлар таъсирида газ қузури деворининг заифлашиб бориши, газ қувурларининг занглашдан яхши ҳимояланмаганлиги ва ҳ.к. лар киради.

Бундан ташқари носозлик ҳолатларига, турли хил коммунал иншоотларида таъмирлаш, ер қовлаш ва қозиш ишларининг бажарилишидаги шикастланишлар ҳам сабаб бўлиши мумкин.

Қувурларнинг ажралишидан атроф муҳитга газнинг қис-ман ёки тўлиқ чиқиши содир бўлганда, газ қувурлари носоз ҳисобланади. Газ қувурлари ва ускуналарида фойдаланишда турли хил ишларни бажаришдаги носозликни олдиндан айтиш чилангар-газчи томонидан амалга оширилиши керак. Газ жиҳозларининг ишончли ва хавфсиз ишлаш кўп жиҳатдан чилангар-газчилар томонидан режа асосида профилактик кўриклардан ўтиши ва газ жиҳозларининг таъмирланганлигига боғлиқ. Кўриклар оралиғидаги газ жиҳозлар таъмирлаш ишлари хизмат кўрсатувчи чилангар томонидан амалга оширилади.

Фавкулотда ҳолатларда шикастланган учокларда кутқариш ва бошқа шошилиш ишларни шакил қилиш ва олиб бориш.

1. Ҳозирги замонда фавкулотда ҳолатлар таъсиридан шикастланган учокларда кутқариш ишларини ташкил қилиш ва олиб бориш фуқаро муҳофазасининг асосий вазифасидир.

Кутқариш ишларини бажаришнинг вазифаси, бошқарув органлари ва фуқаро муҳофазаси кучлари уртасида юқори сиёсий-маънавий ҳолатини ҳосил қилиш, ишчи, хизматчи ва кучлар командирларига етказиш, узаро ҳамкорликда бажариладиган ишларни ҳар томонлама таъминлаш, кучларини бўлажак ҳаракатга тайёрлаш, қуйилган вазифани қуйидаги органлар ва кучлар томонидан бажарилишини назорат қилиш, доимий алоқани таъминлашдан иборат.

Халқ хужалиги объекти фуқаро муҳофазаси бўйича бошқарув система тузумига, бошлиги ва унинг қароргоҳи хизмат бошликлари бўлинма командирларига бошқарув пунктлари ва бошқариш фаолиятини алоқа ҳамда техник тизимларига эга.

Бошқаришни асоси бўлиб, тегишли бошлик ва командирларининг қарори ҳисобланади.

Фуқаро муҳофазасининг объектдаги бошлиги фавкулотда ҳолатда ҳимоя қилиш, қорхонани барқарор ишлашини таъминлаш, шикастланган учокларда кутқарув ишларини бажаришга жавобгардир. Уни тадбирларини бажаришга тугри қарор қабул қилиб, аниқ топширик бериш ва бажариши таъминланиши керак. Фавкулотда ҳолатни хизмат бошликлари ҳам уз вазифасини яхши билиши керак.

Ҳар бир хизмат узининг махсус вазифасини бажаради. Бўлинма командири аъзоларини интизоми, сиёсий-маънавий тайёргарлиги, уз вазифасини бажаришга техника асбобларини сақланишга жавоб беради.

Фукаро мухофазаси бошлиги иш бажаришда кароргохи, хизматчилар ва булинма командирларига таянади.

Фукаро мухофазаси кароргохига хизмат ва булинмалар уз вазифасини бажаришдаги доимий тайёрлигини таъминлайди. Бошқаришни ташкил қилишда: кароргох ва хизматлари томонидан маълумотларни туплаш, анализ қилиш, бошлигига ахборот қачон, қай тарзда, қандай маълумотлар, қайси муддатларда берилиши белгилаб қуйилади.

Бошқарув пунктида навбатчилик тартиби, ҳисоблаш тартиби, унинг маълумотларини мутасадди кишилар олиб ишлатиши, қуйи орган ишини назорат қилиш ва ёрдам бериш, бошқарув пунктининг иш тартиби, бошқаришда махфийликни таъминлашдан иборат.

Бошқаришни ишончли ҳолда булишини бошқарув пунктида олиб борилади.

Бошқарув пункти ҳимоя иншоотида ташкил қилиниб, нормал ишлаш учун шароит ва замонавий техник воситалар билан таъминланади, Унда дам олиш, овқатланиш, тиббий ёрдам ва бошқалар булиши керак.

Бошқарув пунктида бошлик, уни уринбосари, штаб бошлиги аъзолари билан хизмат бошликлари, алоқачилар ва хизматчилар жойлашади.

Фукаро мухофазаси системасида яхши бошқариш учун алоқа хизмати тузилади. Бунга радио сими, алоқа ҳаракатдаги алоқалар билан таъминланади.

Радио алоқаси энг ишончлиси булиб, ультро қиска тулкинда ва баъзан қиска тулкинда ишлатилади.

Ёнгин - портлаш хавфли объектлардаги авариялар

Портлаш , портлаш-ёнгин ва ёнгин хавфлари булган объектлар А,Б,В,Г,Д,Е тоифаларга булинадилар:

А – нефтни қайта ишлаш, қимевий қорхоналар, қувир утқазгичлар, нефт маҳсулотлари омборлари.

Б - қумир қуқуни, ёғоч уни, шақар ипоси тайерлайдиган ва транспортировка қиладиган цехлар ва ун тегирмонлари.

В - ёғоч араловчи , ёғочни кайта ишловчи, дурадгорлик, модель, ёғоч идишлари корхоналари, колган тоифадагилар унча хавфли эмас.

Утга чидамлилиги буйича бино ва иншоотлар бешта асосий гуруҳларга булинадилар. Биринчи учтаси енамайдиганлар, туртинчиси – кийин енадиганлар, бешинчиси – енадиганлар.

Йирик корхоналар ва ахоли пунктларида буладиган енгинлар: алохида (бинода еки иншоатда) оммавий (25% дан ортик биноларни коплаган алохида енгинлар йигиндиси), ут шторми (шахарнинг 90%дан ортик биноларини уз домига олган баркарор енгиннинг махсус тури) га булинади.

Хизмат ва булинмаларга вазифа куйишда куйидагилар курсатилади:

Куткариш булинмаларига, тизилмаларига ярадорларни кидириш жойи, 1-тиббий ёрдам, ёрдам курсатиш жойи, тартиби, босилиб колган пана жойларни очиш жойлари, коммунал-энергетика тармоқларидаги емирилишларни тиклаш курсатилади.

Механизмли булинмаларга каерда, кайси вақтга утиш йулларини очиш, емирилиш хавфи булган деворларни мустахамлаш еки босилиб колган химоя иншоатларни ковлаб очиш.ва техника билан каерга ёрдам бериш курсатилади.

Ёнгинга карши булинмаларга кайси ёнгинларни учирш, кайсиларини ажратиб куйиш, техникаларни таркатиш ва сув олиш жойлари тайинланади. Зарарсизлантириш булинмаларига кайси жойлар, йулар зарарсизлантирилади, кенглиги, уларни белгилаш, дезинфекцияловчи эритма билан каерда тулдирилиши айтилади.

Тиббий булинмаларга шикастланганларга тиббий ёрдам курсатиш жойи, асосий йуналишини каерда тупланиши, юролмайдиган огир касалларни жойлаштириш урни курсатилади ва ташиш усули айтилади.

Емирилишларни тиклаш булинмаларига сув, газ, иссиклик ва электр тармоқларидаги фожеаларни баргараф килиш иши юкланади.Фукаро мухофазасининг бошкарув органларидаги бошликлар, сардорлар, кароргох

бошликларининг асосий вазифаси булинма аъзоларига уз вазифаларини бажаришни яхши тушунтириш хисобланади.

Бошлик Фукаро мухофазаси кучларини шикастланиш учогига харакатини йуналтиришда захарланиш зонасидан утишни, ёнгинлар ва бошка тусиклардан утишда хавфсизликни таъминлайди.

Шикастланган учокда кидирув ишини аниклайди, емирилган жойларда пиёда ва машиналар утиш жойларини очиш, ёнгинларни учириш ёки тусиб куйиш, химоя иншоатларини очиш, , емирилган, босилиб колган уйлардаги шикастланганларни чикариб олиш, биринчи тиббий ёрдам курсатиш ва бошка ишларни бажаришни тушунтиради. Асосий этиборни хизматлар , булинмаларни ва бошкарув пунктини жойлашуви, бошкарув хабарлари, алока хамда огохлантиришни ташкил килишга каратилади. Куткариш ишларни бажариш уша атрофда ташкил килинган бошкарув пунктидан олиб борилиб, тартиб булиши учун комендантлик хизмати ташкил килинади.

ЭКОЛОГИЯ БЎЛИМИ

Бирор янги объектни лойиҳалашда ёки эски объектни қайта таклашда табиатни муҳофаза қилиш масаласи, уни ўраб турган муҳитга саноат корхоналарининг қишлоқ хўжаликнинг, транспорт ва камунал хўжаликлари, қишлоқ ва шаҳарларга кўрсатадиган салбий таъсирини камайтириш ва иложи борича йўқотиш кўзда тутилади.

Атроф муҳитни муҳофаза қилишнинг асосий мақсади, табиий бойликлардан тежаб тергаб фойдаланишда, уларни асрашдан иборатдир.

Юқоридагиларни ҳисобга олган ҳолда ҳалқ хўжалиги режаларига қуйдаги табиатни муҳофаза қилиш вазифалари киритилади.

а) Атмосферани муҳофаза қилиш.

б) Ер ости ва ер усти сувларидан унумли фойдаланиш ва уларни муҳофаза қилиш.

в) Ўсимлик ва ҳайвонат дунёсидан унумли фойдаланиш ва уларни муҳофаза қилиш.

г) Ўрмон хўжалигидан оқилона фойдаланиш ва уларни муҳофаза қилиш.

е) Минерал, ер ости ва фойдали қазилмалардан унумли фойдаланиш ва уларни муҳофаза қилиш.

Барча лойиҳалаштирилаётган объектлар қуйидагилар билан келишилган бўлиши керак.

1. Вилоят ёки жумҳурият соғлиқни сақлаш вазирлиги билан.

2. Балиқ-хўжалиги захираларини ҳимоя қилиш бошқармаси билан.

3. Ҳайвонат дунёси бошқармаси билан.

4. Геологик бошқармаси билан.

5. Вилоят ёки жумҳурият сув ресурсларини муҳофаза қилиш бошқармаси билан.

6. Жумҳурият гидрометеорология бошқармаси билан.

Сув ресурсларининг ифлосланишини олдини олишга қаратилган бир неча чора-тадбирлар мавжуд бўлиб, уларнинг энг муҳимлари қуйидагилардир.

1. Сув ресурсларини сифатини пасайиб кетишдан сақлаш учун саноат корхоналарида илғор технологияни қўллаб, ифлос оқова сувлар

миқдорини камайтиришга эришиш керак. Бунинг учун эса саноат корхоналарида сувдан фойдаланишнинг берк (айланма) системасига ўтиш зарур.

2. Сув ресурсларини тоза сақлашда саноат корхоналарида. Совутиш ишларини сув ёрдамида эмас, балки ҳаво ёрдамида сув амалга ошириш усулларини қўллаш зарур.

Ҳаво ёрдамида совутиш ва 60-70 % гача чучук сувни тежайди, ташландиқ оқова сув миқдорини кескин камайтирида.

3. Сув ресурсларини тоза сақлаб сифатини ва иқтисод қилиш мақсадида келажакда ҳар бир корхона ихтиёжи учун олинаётган чучук суви учун эмас, балки, дарё, канал сув омборларига чиқариб ташланаётган ифлос оқова сувларнинг миқдорига қараб ҳақ тўлашини жорий этиш мақсадга мофиқ бўлур эди.

4. Сув ресурсларини тоза сақлаб уларни суғоришда фойдаланишга ўтиш муҳим аҳамиятга эга.

5. Атмосфера ҳавосини тоза сақлашнинг яна бир йўли бу саноат корхоналарида комунал хўжалигида ишлаб чиқариш технологиясини ўзгартириш яъни чиқиндисиз технологиясини ўзгартириш яъни чиқиндисиз технология жорий этишдир. Бундай технологик жараённи ўзгартириш чанг ва захарли газларни атмосферага чиқармасликка эришиш керак.

6. Атмосферани-ифлосланишидан сақлашда шаҳар ва қишлоқлар ишончли усул яшил ўсимликлар майдонини кенгайтиришдир. Чунки енгил ўсимликлар ифлос ҳавони филтирлайди, баргларида чангни ушлаб қолади, ҳароратни пасайтиради карбонат ангдритни ютиб биз учун зарур бўлган кислородни ишлаб беради.

7. Сув ресурсларини тоза сақлашда саноат корхоналарида, комунал хўжаликларидан чиққан ўта ифлос сувларни ер остида сақлаш усули катта аҳамиятга эга. Бунда ифлос оқова сувлар ер остида сақлаш усули сув қатламига алоқаси бўлмаган жинслар орасига юборилади. Вақт ўтиши билан улар табиий ҳолда тозаланиб, сўнгра сувга қатламига ўтиши мумкин.

Хулоса

Битирув ишини бажаришдан асосий мақсад битирувчи талаба келажакда ўз соҳаси бўйича ҳеч қанда қийинчиликсиз проектлардан фойдалана олиш ишлаб чиқаришда ўз ўрнига қўллай билишдир. Газ таъминоти деганда шаҳар туман ва аҳоли яшаш пунктларини ёнилги газ билан таъминлашни лойиҳалаш, маҳалла ва аҳоли турар жой марказларида, биноларда шарт-шароит яратиш учун кўп қаватли биноларда яшаётган аҳолига нормал ва қулай ҳолатларни яратиш мақсадида халқ хўжалиги ишларини ривожлантириш учун катта хизмат қилади деб ўйлайман.

Шунинг учун талаба битирув малакавий ишини бажаришда аҳоли яшаш пунктларини, завод фабрикаларини ва ишлаб чиқариш биноларини газ билан таъминлаш лойиҳаларида қувурларни жойлаштиришни ўрганади. Аҳоли газ таъминотида суткалик нотекис истеъмолини мавжуд эканлигини тушуниб етади.

Газ қувурлари ва жихозларининг жойланиши биноларга қувурларнинг киритилиши, монтаж қилиш усуллари қувурлар ёпқичлар ва хавфсизлик техникаларини ҳисоблаб лойиҳадан фойдаланишни ўрганади. Бундан ташқари уларни қаерларга жойлаштиришни қандай ўрнатиш кераклигини ўрганади.

Тинчлик ва Хайрабод маҳаллаларинини ўрта ва паст босимли газ қувурлари тармоғини жойлаштириш ва у ердаги газ миқдори ва босимни назорат қилган ҳолда гидравлик ечимларини топган. Бу схема ҚМҚ талабларига тўла мос келиб бино ичидаги хароратни санитар гигиеник талабларга мос шароитни ҳосил қила олади. Хар бир бажарилаётган ишнинг моҳиятини мазмунан тушуниб етади.

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ИСТЕЪМОЛЧИЛАРИГА ГАЗ ЕТКАЗИБ БЕРИШ
ҚОИДАЛАРИНИ ТАСДИҚЛАШ ТЎҒРИСИДА**

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг «Табиий газ етказиб бериш ва унинг учун ҳисоб-китоб қилиш тизимини такомиллаштириш тўғрисида» 1999 йил 21 сентябрдаги 439-сон қарорини бажариш ва газ етказиб беришни тартибга солиш мақсадида Вазирлар Маҳкамаси қарор қилади:

1. Ўзбекистон Республикаси истеъмолчиларига газ етказиб бериш қоидалари иловага мувофиқ тасдиқлансин.
2. Мазкур қарорнинг бажарилишини назорат қилиш Бош вазирнинг ўринбосарлари В.Й. Отаев ва Б.С. Ҳамидов зиммасига юклансин.

Вазирлар Маҳкамасининг Раиси **И. КАРИМОВ**

Тошкент ш.,

2000 йил 10 январь,

8-сон

Вазирлар Маҳкамасининг

2000 йил 10 январдаги 8-сон қарорига

ИЛОВА

Ўзбекистон Республикаси истеъмолчиларига газ етказиб бериш

ҚОИДАЛАРИ

1. УМУМИЙ ҚОИДАЛАР

1.1. Ушбу Қоидалар Ўзбекистон Республикаси истеъмолчиларига газ етказиб бериш билан боғлиқ муносабатларни тартибга солади.

(1.1-банд Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2009 йил 4 февралдаги 33-сонли қарори таҳририда — ЎР ҚХТ, 2009 й., 6-сон, 53-модда)

2. АТАМАЛАР ВА ТАЪРИФЛАР

2.1. Мазкур қоидаларда қуйидаги атамалар ва таърифлар қўлланилади:

«газ» — конлардан қазиб олинадиган, табиий, нефть газы (қўшимча), газ ва нефтни қайта ишловчи корхоналар томонидан ишлаб чиқариладиган ва тўпланадиган, шунингдек, «Кўмир» акциядорлик бирлашмаси томонидан ишлаб чиқариладиган газ;

«газ етказиб берувчи» — газ таъминоти ташкилотларига ёки истеъмолчиларга газ етказиб берилишини таъминловчи газ ва нефть қазиб олувчи ҳамда газ ва нефтни қайта ишловчи корхоналар;

«газ узатувчи ташкилот» — газ етказиб берувчидан газ харид қилувчи ва уни қазиб олиш жойидан ва/ёки қайта ишлаш жойидан тақсимлаш ва истеъмол пунктларига узатувчи ташкилот;

(2.1-банднинг тўртинчи хатбошиси Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 8 январдаги 9-сонли қарори таҳририда — ЎР ҚХТ, 2004 й., 1-2-сон, 15-модда)

(2.1-банднинг бешинчи хатбошиси Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 8 январдаги 9-сонли қарорига асосан чиқарилган — ЎР ҚХТ, 2004 й., 1-2-сон, 15-модда)

«худудий газ таъминоти корхонаси» — газнинг истеъмолчиларга тақсимланишини, узатилишини ва истеъмолчиларга газ етказиб берилишини таъминловчи ташкилот;

(2.1-банднинг олтинчи хатбошиси Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 8 январдаги 9-сонли қарори таҳририда — ЎР ҚХТ, 2004 й., 1-2-сон, 15-модда)

«истеъмолчи» — корхоналар, ташкилотлар, муассасалар, юридик шахс бўлмасдан тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланувчи, табиий газдан ёқилғи ёки хом ашё сифатида фойдаланувчи жисмоний шахслар ҳамда аҳоли;

(2.1-банднинг еттинчи ва саккизинчи хатбошилари Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 16 сентябрдаги 430-сонли қарорига асосан чиқарилган — ЎР ҚХТ, 2004 й., 37-сон, 411-модда)

«ҳисоб-китоб даври» — газ сарфи аниқланиши, етказиб берилган газ учун етказиб берувчи ва истеъмолчи ўртасидаги ўзаро ҳисоб-китоблар амалга оширилиши керак бўлган давр. Томонлар келишиб олган ҳисоб-китоб даври шартномада кўрсатилади;

«газ истеъмоли брони» — захира ёқилғи турларидан энг кўп даражада фойдаланиш шартлари билан технология асбоб-ускуналарининг ҳалокатсиз ишлаши учун зарур бўлган газ истеъмол қилишнинг бир кеча-кундузлик энг кам ҳажми, у ҳар бир аниқ ҳолатда истеъмолчи томонидан «Ўзбекнефтгаз» компанияси билан келишган ҳолда аниқланади;

«газ етказиб беришнинг бир кеча-кундузлик ўртача нормаси» — газ етказиб беришнинг бир ойлик ҳажмини тегишли ой кунлари сонига бўлиш йўли билан аниқланадиган газ етказиб бериш ҳажми.

3. ГАЗ СОТИШ ТАРТИБИ

3.1. «Ўзбекнефтгаз» миллий холдинг компанияси истеъмолчиларнинг буюртманомаларини ҳисобга олган ҳолда келгуси йилга республика бўйича газ балансини тузади ва уни кўриб чиқиш учун Ўзбекистон Республикаси Иқтисодиёт вазирлигига тақдим этади.

(3.1-банди Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2003 йил 28 февралдаги 112-сонли қарори таҳририда — ЎР ҚХТ, 2003 й., 4-сон, 42-модда)

Келгуси йилга республика бўйича газ баланси Ўзбекистон Республикаси Иқтисодиёт вазирлиги томонидан тасдиқлаш учун белгиланган тартибда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасига киритилади.

(3.1-банднинг иккинчи хатбошиси Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 8 январдаги 9-сонли қарори таҳририда — ЎР ҚХТ, 2004 й., 1-2-сон, 15-модда)

3.2. Келгуси йилга республика бўйича тасдиқланган газ балансига мувофиқ «Ўзбекнефтгаз» миллий холдинг компанияси минтақалар бўйича истеъмолчиларга газ етказиб беришнинг йиллик ва чораклик ҳажмларини тақсимлайди ҳамда газ етказиб беришнинг белгиланган ҳажмларини газ етказиб берувчилар, худудий газ таъминоти корхоналарига етказди.

(3.2-банд Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 16 сентябрдаги 430-сонли қарори таҳририда — ЎР ҚХТ, 2004 й., 37-сон, 411-модда)

(3.3-банд Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 16 сентябрдаги 430-сонли қарорига асосан ўз кучини йўқотган — ЎР ҚХТ, 2004 й., 37-сон, 411-модда)

3.4. Қуйидагилар газ етказиб беришда устунликка эга бўладилар:

— аҳоли;

— қонун ҳужжатларида назарда тутилган табиий монополиялар субъектлари томонидан мажбурий хизмат кўрсатилиши керак бўлган истеъмолчилар;

— газ учун ҳақ тўлаш бўйича қарзи бўлмаган ҳамда жорий (шартномавий) тўловлар бўйича олдиндан ҳақ тўлаш шартлари билан шартнома тузган истеъмолчилар.

(3.4-банд Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2009 йил 4 февралдаги 33-сонли қарори таҳририда — ЎР ҚХТ, 2009 й., 6-сон, 53-модда)

4. ИСТЕЪМОЛЧИЛАРГА ГАЗ ЕТКАЗИБ БЕРИШ

(4.1-банд Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 16 сентябрдаги 430-сонли қарорига асосан ўз кучини йўқотган — ЎР ҚХТ, 2004 й., 37-сон, 411-модда)

(4.2-банд Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 16 сентябрдаги 430-сонли қарорига асосан ўз кучини йўқотган — ЎР ҚХТ, 2004 й., 37-сон, 411-модда)

4.3. «Ўзтрансгаз» акциядорлик компанияси томонидан истеъмолчиларга газ:

«Ўзтрансгаз» акциядорлик компаниясининг магистрал газ қувурларига тўғридан-тўғри уланган истеъмолчиларга — тўғридан-тўғри шартномалар бўйича газ қувурларининг бўлиниш чегарасида ўрнатилган газ ҳисоблаш приборлари бўйича;

(4.3-банднинг иккинчи хатбошиси Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2002 йил 20 мартдаги 90-сон қарори таҳририда — ЎзР ҚХТ, 2002 й., 5-6-сон, 42-модда)

(4.3-банднинг учинчи хатбошиси Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2002 йил 20 мартдаги 90-сон қарорига мувофиқ чиқарилган — ЎзР ҚХТ, 2002 й., 5-6-сон, 42-модда)

газ таъминоти корхоналарига магистрал газ қувурлари ва тармоқларининг бўлиниш чегарасида хўжалик ҳисобидаги газ сарфини ҳисоблаш приборлари бўйича уни кейинчалик «Ўзтрансгаз» акциядорлик компаниясининг магистрал газ тармоқларига тўғридан-тўғри чиқиш имкониятига эга бўлмаган истеъмолчиларга ҳамда чакана истеъмолчиларга (аҳолига) сотиш учун етказиб берилади».

(4.3-банднинг учинчи хатбошиси Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 8 январдаги 9-сонли қарори таҳририда — ЎР ҚХТ, 2004 й., 1-2-сон, 15-модда)

4.4. Газ етказиб беришнинг барча шартлари шартномаларда назарда тутилади.

4.5. Республика минтақалари бўйича газ етказиб беришнинг ойлик ҳажмлари истеъмолчиларнинг буюртманомалари ҳисобга олинган ҳолда газ-транспорт тизимининг ресурс ва техник имкониятларидан келиб чиқиб газ-транспорт ташкилоти томонидан белгиланади.

(4.5-банд Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 16 сентябрдаги 430-сонли қарори таҳририда — ЎР ҚХТ, 2004 й., 37-сон, 411-модда)

(4.6-банд Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 16 сентябрдаги 430-сонли қарорига асосан ўз кучини йўқотган — ЎР ҚХТ, 2004 й., 37-сон, 411-модда)

4.7. Газ етказиб берувчи, газ узатиш ташкилоти ва ҳудудий газ таъминоти корхоналари газ етказиб беришга, истеъмолчи эса ўртача суткалик меъёрлар доирасида ой давомида бир маромда, истеъмолчининг суткалик меъёридан воз кечиш зарурати бўлган ҳолларда — томонлар ўртасидаги диспетчерлик жадваллари бўйича газ олишга мажбурдир.

(4.7-банд Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 8 январдаги 9-сонли қарори таҳририда — ЎР ҚХТ, 2004 й., 1-2-сон, 15-модда)

(4.8-банд Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2005 йил 26 майдаги 132-сонли қарорига асосан ўз кучини йўқотган — ЎР ҚХТ, 2005 й., 21-сон, 151-модда)

(4.9-банд Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 16 сентябрдаги 430-сонли қарорига асосан ўз кучини йўқотган — ЎР ҚХТ, 2004 й., 37-сон, 411-модда)

4.10. Ҳудудий газ таъминоти корхоналари газ тақсимлаш станциясидан чиқиш жойида газ босимини шартномада назарда тутилган миқдорда сақлаб туради.

(4.10-банд Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 8 январдаги 9-сонли қарори таҳририда — ЎР ҚХТ, 2004 й., 1-2-сон, 15-модда)

4.11. Совуқ тушган даврда аҳолини ва коммунал-маиший истеъмолчиларни газ билан узлуксиз таъминлаш учун Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоятлар ва Тошкент шаҳар ҳокимликлари томонидан «Ўзнефтьгазгазорат» инспекцияси, газ етказиб берувчилар, газ узатиш ташкилоти ва ҳудудий газ таъминоти корхонаси ҳамда истеъмолчилар иштирокида корхоналарни ёқилғининг захира турларига ўтказиш жадваллари тузилади, жадваллар Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан тасдиқланади.

Тасдиқланган жадваллар барча манфаатдор ташкилотларга жўнатилади. Жадваллар газ етказиб беришнинг режалаштирилган ҳажмлари аҳоли ва коммунал-маиший истеъмолчиларнинг меъёрдаги газ истеъмолини таъминламаган тақдирда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси рухсати билан ҳудудий газ таъминоти корхонаси томонидан амалга киритилади.

Жадвалга киритилган корхоналар ва ташкилотлар ёқилғининг камаймайдиган захирасига эга бўлиши ва совуқ тушган даврда ундан фойдаланишга ўтиши керак.

(4.11-банд Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 8 январдаги 9-сонли қарори таҳририда — ЎР ҚХТ, 2004 й., 1-2-сон, 15-модда)

(4.12-банд Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 16 сентябрдаги 430-сонли қарорига асосан ўз кучини йўқотган — ЎР ҚХТ, 2004 й., 37-сон, 411-модда)

4.13. Ҳудудий газ таъминоти корхонаси тақдимномасига кўра Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоятлар ва Тошкент шаҳар ҳокимликлари истеъмолчиларни газ билан таъминлаш жадвалини ва авария пайтида магистрал газ

кувурларининг технологик иш тартиби бузилган тақдирда уларни газ тармоқларидан қисман ёки тўлиқ узиш навбатини тасдиқлайдилар.

Тасдиқланган жадваллар барча манфаатдор ташкилотларга жўнатилади ва ҳудудий газ таъминоти корхоналари томонидан амалга киритилади.

(4.13-банд Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 8 январдаги 9-сонли қарори таҳририда — ЎР ҚХТ, 2004 й., 1-2-сон, 15-модда)

4.14. Газ қазиб олиш, уни қайта ишлаш, узатиш ва истеъмол қилишнинг ягона узлуксиз технологик жараёнини ҳисобга олган ҳолда, «Ўзбекнефтгаз» миллий холдинг компаниясининг газ қазиб олиш, узатиш, газ етказиб бериш ва истеъмол қилиш тартиби тўғрисидаги кўрсатмалари газ етказиб берувчилар, газ узатиш ташкилоти ва ҳудудий газ таъминоти корхонаси томонидан бажарилиши мажбурий ҳисобланади.

(4.14-банд Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 8 январдаги 9-сонли қарори таҳририда — ЎР ҚХТ, 2004 й., 1-2-сон, 15-модда)

4.15. Газ етказиб берувчилар, газ таъминоти ташкилоти, ҳудудий газ таъминоти корхонаси ва истеъмолчилар газ берилганда газ конлари, газни қайта ишловчи заводлар, магистрал газ қувурлари, шунингдек, турар жойларда, аҳоли яшаш пунктларида ва корхоналарда асбоб-ускуналар ва газ тармоқларининг техник хавфсизлиги ва техник фойдаланиш қоидаларига қатъий риоя қилишлари шарт.

(4.15-банд Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 8 январдаги 9-сонли қарори таҳририда — ЎР ҚХТ, 2004 й., 1-2-сон, 15-модда)

5. ГАЗ САРФИНИ ҲИСОБГА ОЛИШ ВА ГАЗ УЧУН ҲИСОБ-КИТОБ ҚИЛИШ ТАРТИБИ

5.1. Газнинг ҳисобга олмасдан етказиб берилишига йўл қўйилмайди.

5.2. Газ етказиб берувчи (газ узатиш ташкилоти) томонидан ҳудудий газ таъминоти корхонасига ва истеъмолчига бериладиган газ миқдори истеъмолчининг ҳисобга олиш приборлари бўйича аниқланади, уларда ҳисобга олиш приборлари бўлмаган тақдирда эса, қоидага кўра газ тармоқларининг бўлиниш чегарасида ўрнатилган газ етказиб берувчи (газ узатиш ташкилоти)нинг назорат-ўлчов приборлари бўйича аниқланади ва икки томонлама имзоланган ҳужжат билан расмийлаштирилади.

(5.2-банд Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 8 январдаги 9-сонли қарори таҳририда — ЎР ҚХТ, 2004 й., 1-2-сон, 15-модда)

5.3. Истеъмолчидаги асосий газни ҳисобга олиш приборлари носоз бўлганда ва улар газ етказиб берувчида мавжуд бўлмаганда ҳудудий газ таъминоти корхонаси томонидан етказиб берилган газ миқдори пломбаланмаган ускуналарнинг лойиҳадаги қуввати ва газ сарфини ҳисобга олиш приборлари носоз бўлган вақтда корхона ишлаган соатлар бўйича ёки шартномада назарда тутилган бошқа усул билан аниқланади.

(5.3-банд Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 8 январдаги 9-сонли қарори таҳририда — ЎР ҚХТ, 2004 й., 1-2-сон, 15-модда)

5.4. Аҳоли фойдаланадиган газ ҳажми аҳоли хонадонларида ўрнатилган ҳисобга олиш приборлари бўйича, улар бўлмаганда — тасдиқланган нормалар бўйича аниқланади.

5.5. Газ сарфини ҳисобга олиш приборларини ўрнатиш, ишлатиш ва текшириш амалдаги нормалар ва қоидаларга мувофиқ амалга оширилади.

5.6. Газ сарфини ҳисобга олиш приборларининг техник ҳолати ва уларнинг текширилиши учун балансида ушбу приборлар бўлган ташкилотлар ва корхоналар раҳбарлари жавоб берадилар.

5.7. Шартнома томонларидан ҳар бири иккинчи томон вакилига истеъмолчилар томонидан газдан фойдаланишни ҳисобга олиш приборларини ва ҳужжатларини текшириш имкониятини яратишга мажбурдир.

5.8. Газнинг улгуржи нархларини давлат томонидан тартибга солиш ва уларни қўллаш амалдаги қонун ҳужжатларига мувофиқ амалга оширилади.

5.9. Томонлар берилган — қабул қилинган газ тўғрисида ҳар ойда, ойнинг 3-кунидан кечикмай далолатнома тузадилар.

Берилган газ миқдорини аниқлашдан норози бўлган томон бу ҳақда ўзининг алоҳида фикрини далолатномада акс эттириш йўли билан иккинчи томонга маълум қилади. Келишувга эришилмаган тақдирда келишмовчилик Ўзбекистон Республикаси Олий хўжалик судида кўриб чиқилади.

5.10. Истеъмолчи фойдаланган газ учун ҳисоб-китоблар тартиби, тўлов муддати ва шакллари газ етказиб бериш шартномасида белгиланади.

6. ГАЗ ЕТКАЗИБ БЕРУВЧИЛАРНИНГ, ГАЗ УЗАТИШ ВА ҲУДУДИЙ ГАЗ ТАЪМИНОТИ КОРХОНАЛАРИ ҲАМДА ИСТЕЪМОЛЧИЛАРНИНГ ҲУҚУҚ ВА МАЖБУРИЯТЛАРИ (6-бўлимнинг номи Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 8 январдаги 9-сонли қарори таҳририда — ЎР ҚХТ, 2004 й., 1-2-сон, 15-модда)

6.1. Истеъмолчиларнинг газ қурилмалари қониқарсиз, авария вазиятини келтириб чиқарувчи ва хизмат кўрсатувчи ходим ҳамда аҳоли ҳаёти учун хавfli ҳолатда бўлган тақдирда газ етказиб берувчи, газдан фойдаланиш хавфсизлигини назорат қилиш органлари тақдимномасига кўра, истеъмолчини хабардор қилган ҳолда, газ етказиб беришни зудлик билан тўхтатиб қўйишга мажбурдир.

6.2. Газ узатиш ташкилоти ва ҳудудий газ таъминоти корхоналари:

(6.2.-банднинг биринчи хатбошиси Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 8 январдаги 9-сонли қарори таҳририда — ЎР ҚХТ, 2004 й., 1-2-сон, 15-модда) газ етказиб берувчи томонидан кўрсатилган вақт мобайнида форс-мажор ҳолатлари бўлганда;

етказиб берилган газ учун ҳақ тўлаш бўйича қарз мавжуд бўлганда;

газдан фойдаланишдаги камчиликлар ваколатли назорат органлари белгилаган муддатларда баргараф этилмаганда газ етказиб беришни қисман камайтириш ёки батамом тўхтатиб қўйиш ҳуқуқига эга.

6.3. Газ етказиб берувчи газнинг сифати меъёрий талабларга мувофиқ бўлишини таъминлашга мажбурдир.

6.4. Газга ҳид қўшиш газ узатувчи ташкилотлар томонидан, газ ҳиди интенсивлигини назорат қилиш эса газ тармоқлари эгалари томонидан белгиланган тартибда амалга оширилади.

(6.4.-банд Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 8 январдаги 9-сонли қарори таҳририда — ЎР ҚХТ, 2004 й., 1-2-сон, 15-модда)

6.5. Газ етказиб берувчи, газ узатиш ташкилоти, ҳудудий газ таъминоти корхонаси ва истеъмолчи газ билан таъминлаш объектларини ишлатишнинг техник ҳолати ҳамда тезкор-диспетчерлик интизомига риоя қилиниши учун жавоб берадилар.

(6.5.-банд Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 8 январдаги 9-сонли қарори таҳририда — ЎР ҚХТ, 2004 й., 1-2-сон, 15-модда)

6.6. Газ етказиб берувчи, газ узатиш ташкилоти, ҳудудий газ таъминоти корхонаси ва истеъмолчи объектларда газ етказиб беришни ёки қабул қилиб олишни камайтирувчи авариялар ва носозликлар тўғрисида газ етказиб бериш шартномаларида белгиланган тартибда бир-бирларини хабардор қилишга мажбурдирлар.

(6.6.-банд Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 8 январдаги 9-сонли қарори таҳририда — ЎР ҚХТ, 2004 й., 1-2-сон, 15-модда)

6.7. Ҳудудий газ таъминоти корхонаси, газ узатиш ташкилоти талабига биноан, газдан фойдаланиш тартиби ҳамда истеъмолчиларга етказиб берилган газ учун тўловлар ҳолати тўғрисида тезкор ахборот тақдим этадилар.

(6.7.-банд Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 8 январдаги 9-сонли қарори таҳририда — ЎР ҚХТ, 2004 й., 1-2-сон, 15-модда)

6.8. Газ етказиб берувчи, газ узатиш ташкилоти ёки ҳудудий газ таъминоти корхонаси газ етказиб бериш шартномасига кўра, ушбу Қоидаларда назарда тутилган қоидаларни ҳисобга олган ҳолда, истеъмолчига газ етказиб берилмаслиги ёки тўлиқ етказиб берилмаслиги

оқибатида етказилган реал зарарни ва бой берилган фойдани белгиланган тартибда қоплайди.

(6.8-банд Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2011 йил 19 декабрдаги 337-сонли қарорига асосан киритилган — ЎР ҚХТ, 2011 й., 51-сон, 544-модда)

7. ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ИСТЕЪМОЛЧИЛАРИГА ГАЗ ЕТКАЗИБ БЕРИШ ҚОИДАЛАРИНИ БУЗГАНЛИК УЧУН ЖАВОБГАРЛИК

7.1. Газ етказиб берувчи, газ узатиш ташкилоти, ҳудудий газ таъминоти корхонаси ва истеъмолчи ушбу қоидаларни бузганлик учун Ўзбекистон Республикасининг амалдаги қонун ҳужжатларига мувофиқ жавоб берадилар.

(7.1.-банд Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 8 январдаги 9-сонли қарори таҳририда — ЎР ҚХТ, 2004 й., 1-2-сон, 15-модда)

Газ таъминоти яхшиланмоқда

“Жиззахгазтаъминот” унитар корхонаси газ узатиш, тақсимлаш тармоқларини ва бошқа муҳандислик иншоотларини куз-қиш мавсумига тайёрлаш ишларини ниҳоясига етказмоқда. Корхона томонидан 15 километр узунликдаги газ қувурларини янгилаш, 10 километрлик узатиш тармоқларини реконструкция қилиш кўзда тутилган бўлиб, айти кунга қадар белгиланган тадбирларнинг қарийб саксон фоизи бажарилди. Хусусан, 3 минг 375 газ тақсимлаш пункти техник кўриқдан ўтказилди. Улардан 12 таси тўлиқ янгиланди.

– Қиш кунлари айрим жойларда газ босимининг пасайишига узатиш қувурларининг носозлиги ҳам сабаб бўлар эди, – дейди “Жиззахгазтаъминот” унитар корхонаси бош муҳандиси Эркин Имомов. – Шунинг учун газ хўжалигини куз-қиш мавсумига тайёрлашда барча ҳудудлардаги узатиш тармоқлари синчиклаб текширилди. Деярли 112,5 километр газ узатиш тармоқлари тўлиқ кўриқдан ўтказилди. Аниқланган носозликлар бартараф этилди, қувурлардаги ёриқлар тузатилди.

Қиш кунлари газ таъминотида узилишлар бўлишининг олдини олиш мақсадида Ғаллаорол туманининг Янгиобуз қишлоғига газ етказиб берадиган 3,5 километр масофадаги газ узатиш қувури янгидан ўрнатилди. Тумандаги ўтган йили қишда газ босими ниҳоятда паст бўлган Чўянли қишлоғида эса тақсимлаш аппарати таъмирдан чиқарилди.

Аммо айрим жойларда техник носозлик туфайли эмас, газдан нотўғри фойдаланиш, белгиланган қоидаларга риоя қилмаслик натижасида ҳам турли муаммолар келиб чиқмоқда. Масалан, ўтган қиш мавсумида Зарбдор туманидаги Янги Бўстон қишлоғида ўндан зиёд газдан нотўғри фойдаланиш ҳолати аниқланди. Бу каби қонунбузилишлар газ тарқатиш идораси назоратчилари етарли ҳушёрлик кўрсатмагани, шунингдек, маҳаллий ўзини ўзи бошқариш органларининг эътиборсизлиги туфайли юз берганини таъкидлаш жоиз.

Шунга кўра “Жиззахгазтаъминот” мутахассислари куз-қиш мавсумига тайёргарлик кўриш давомида газдан нотўғри фойдаланиш, газ узатиш тармоқларига ўзбошимчалик билан уланишларга қатъий чек қўйиш масалаларига эътиборни кучайтирмоқда.

ЎзА uza.uz

Фойдаланилган адабиётлар

1. Каримов И.А. Ўзбекистоннинг ўз истиқлол ва таракқиёт йўли. Т.: Ўзбекистон, 1992. 78 б.
2. Каримов И.А. Қишлоқ хўжалиги тарққиёти тўқин хаёт манбаи. Т.: Ўзбекистон, 1998.
3. Ўзбекистон Республикасининг «Таълим тўғрисида»ги қонуни. Т.: Ўзбекистон овози, 1997.
4. Айматов Р. Ионин.А.А.и др. «Способ и устройство для термо-обработки-керамических изделий» Авторских свидетельство №12668922. Оpub. Б.Н.№ 41, 1986 г.
5. Айматов Р. Разработка газооборудования и режимов газовой подушки для обжига дренажных труб. Афтореферат диссертации на соискание ученое степени канд. техл. паук. М.1986 г.
6. Ахмедов. Р.Б. Мироненкова. Л.Н. Сети и установки для газоснабжение промышленных предприятий. М 1980 г.
7. Бобоев С. М. Применение малоэнергоемких методов испарительного охлаждения воздуха в системах кондиционирования (в животноводческих помещениях). Издательство «Фан» Академия наук Республики Узбекистан, 1988 г, - 115 стр.
8. Бобоев С. М. Шукуров Г. Ш. «Архитектура физикаси» Самарқанд, 2001 йил.
9. Баясанов.Д.Б. Ионин А.А, Распределительные системы газоснабжения, М.Стройиздат. 1977 - 406с
8. Кязимов.К.Г. Основы газового хозяйства. Учебник М.Высшая школа, 1981 - 320с.с.илл
10. Ионин.АА. Айматов.Р. и др. Обжиг дренажных труб в одно-рядной печи с газовой подушкой, ВНИИЭСМ, М.1985г. вьт.8.
11. Огаскевич.НЛ. Северинец Г.Н. Вигдорчик Д.Я. Справочник по газоснабжению и использованию газа - Л. Недра, 1990г.-762.с.с.илл.

12. ҚМҚ 2.04.08-96 Газ таъминоти. Лойиҳа меъёрлари. Ўзбекистон Республикаси давлат архитектура ва Қурилиш Қўмитаси Тошкент 1996 й.
13. ҚМҚ 2.01.01-94. Лойиҳалаш учун иқлимий ва физикавий геологик маълумотлар. Ўзбекистон Республикаси давлат архитектура ва Қурилиш Қўмитаси. Тошкент 1996 й. 60 с.
14. Шукуров Г. Ш, Бобоев С. М. «Қурилиш иссиқлик физикаси» Самарқанд 2000 йил, - 194 бет.
15. Интернет ЎЗА uza.uz